

SİYASİ REFORMLAR - II

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY FOR EU AFFAIRS

SİYASİ REFORMLAR - II

İçindekiler

SİYASİ REFORMLAR - II

B. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLER

Uluslararası İnsan Hakları Hukukuna Riayet	1
--	---

C. MEDENİ VE SİYASİ HAKLAR

İşkence ve Kötü Muameleyle Mücadele	6
Cezasızlık Kültürü ile Mücadele	13
Adalete Erişim	13
Adil Yargılanma Hakkı	14
Kişisel Verilerin Korunması	16
Cezaevleri	18
Düşünce ve İfade Özgürlüğü	22
Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü	31
Din ve İnanç Özgürlüğü	39

D. EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR

Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği	44
Çocuk Hakları	50
Çocuk Adalet Sistemi	55
Sosyal Bakımdan Korunmaya Muhtaç veya Engelli Kişiler	57
Sendikal Haklar	60
Ayrımcılıkla Mücadele	61
Mülkiyet Hakları	63
Azınlıkların Korunması	67
Kültürel Haklar	67
Demokratik Açılım	72

SONUÇ	74
-------	----

T.C.

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

Adres: Mustafa Kemal Mah. 2082.Cad. No: 4

06800 Bilkent /ANKARA

Telefon: 0 (312) 218 13 00 • Faks: 0 (312) 218 14 64

www.ab.gov.tr

SİYASİ REFORMLAR - II

B. İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLER

Uluslararası İnsan Hakları Hukukuna Riayet

- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 6 Şubat 2002 tarihli ve 4744 sayılı Kanunla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları ve Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin mevzuatına uyum sağlamak amacıyla, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda (CMUK) yapılan değişiklikle toplu olarak işlenen suçlarda azami gözetim süresi 7 günden 4 güne indirilmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 312. maddesinde yer alan "kamu düzenini bozma tehlikesi" ibaresi söz konusu mevzuatın AİHM içtihadıyla aynı doğrultuda olmasını sağlamıştır.

- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) Olağanüstü hal bölgesinde gözaltına alınan kişilerin gözaltı sürelerinin uzatılması için hâkim önüne çıkarılması şartı eklenerek, ilgili mevzuat Türkiye'nin AİHS'nin 5. maddesine ilişkin derogasyonunu geri çekme bildiriyle uyumlu hale getirilmiştir.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 9 Ağustos 2002) Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 2 Ağustos 2002 tarihli ve 4771 sayılı Kanunla İdam cezasının savaş ve yakın savaş tehdidi halleri dışında kaldırılmasıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6 No.lu Protokolü'ne uygunluk sağlanmıştır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve CMUK'ta yapılan değişikliklerle, AİHM kararları ışığında muhakemenin iadesi imkânı getirilerek, AİHM içtihadının doğrudan iç mevzuata yansıtılması mümkün hale getirilmiştir.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 9 Ağustos 2002) İdam cezasının savaş ve yakın savaş tehdidi halleri dışında kaldırılmasıyla AİHS'nin 6 No.lu Protokolü'ne uygunluk sağlanmıştır. Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da yapılan değişikliklerle, AİHS'nin ifade özgürlüğüyle ilgili hukuki güvencelerin sağlanmasına ilişkin 10. maddesindeki beklentiler karşılanmıştır. TCK'da yapılan değişikliklerle AİHS'nin 10. maddesinde yer alan şiddet yanlısı olmayan görüşleri dile getirmekten hüküm giymiş kişilerin durumuna odaklanılması yönündeki beklenti karşılanmıştır. Vakıflar Kanunu'nda yapılan değişikliklerle AİHS'nin 14. maddesindeki ayrımcılık yasağı ile Ek 1 No.lu Protokolün 1. maddesindeki mülkiyetin korunması hükümleriyle uyum sağlanmıştır.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) Adli Sicil Kanunu, Basın Kanunu, CMUK, Damga Vergisi Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu (DGM) ve Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunda yapılan değişikliklerle AİHM içtihadına ve yargılama usullerine uyumlu düzenlemeler yapılmıştır.
- (Beşinci Uyum Paketi; 4 Şubat 2003) CMUK ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda AİHM kararları ışığında yargılamanın iadesine imkân veren bazı değişiklikler yapılarak 2. Uyum Paketinde getirilen haklar genişletilmiştir.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, hukuk ve ceza davaları için getirilen AİHM kararları ışığında yargılamanın iadesi işlemi idari davalar için de olanaklı kılınmıştır.
- Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesinin Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmasına İlişkin Ek Protokole 4 Haziran 2004 tarihinde taraf olmuştur.
- (Sekizinci Uyum Paketi; 21 Temmuz 2004) Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 14.7.2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanun uyarınca Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, AİHM'nin bu alanda aradığı kriterlerin karşılanması amacıyla, şiddete başvurmaya teşvik unsuru hükme dâhil edilmiştir.
- Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının

Uygun Bulunduğu Hakkında 3 Nisan 2002 tarihli ve 4750 sayılı Kanunla, Birleşmiş Milletler bünyesinde 13 Ekim 1972 tarihinde New York'ta imzalanan sözleşme, 9 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 9 Mayıs 2002 tarihli ve 4755 sayılı Kanunla, Birleşmiş Milletler bünyesinde 8 Eylül 2000 tarihinde New York'ta imzalanan protokol, 14 Mayıs 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 30 Temmuz 2002 tarihli ve 4770 sayılı Kanunla, Birleşmiş Milletler bünyesinde 8 Eylül 2000 tarihinde New York'ta imzalanan protokol, 2 Ağustos 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine 23 Eylül 2003 tarihinde taraf olmuştur.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önündeki Yargılama Sürecine Katılan Kişilere İlişkin Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 5 Mayıs 2004 tarihli ve 5166 sayılı Kanun ile Avrupa Konseyi bünyesinde 3 Temmuz 2002 tarihinde Strazburg'da imzalanan sözleşme 12 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesine Ek Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına Dair 13 No.lu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 6 Ekim

2005 tarihli ve 5409 sayılı Kanunla Avrupa Konseyi bünyesinde 9 Ocak 2004 tarihinde Strazburg'da imzalanan protokol 12 Ekim 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İkinci İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 28 Ekim 2005 tarihli ve 5415 sayılı Kanunla Birleşmiş Milletler bünyesinde 6 Nisan 2004 tarihinde New York'ta imzalanan protokol, 2 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 1 Mart 2006 tarihli ve 5468 sayılı Kanunla, Birleşmiş Milletler bünyesinde 3 Şubat 2004 tarihinde New York'ta imzalanan protokol, 17 Mart 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin Oluşturduğu Denetim Mekanizmasının Değiştirilmesine İlişkin 14 No.lu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 1 Haziran 2006 tarihli ve 5512 sayılı Kanunla, Avrupa Konseyi bünyesinde 6 Ekim 2004 tarihinde Strazburg'da imzalanan protokol, 6 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 3 Aralık 2008 tarihli ve 5825 sayılı Kanunla, Birleşmiş Milletler bünyesinde 30 Mart 2007 tarihinde New York'ta imzalanan sözleşme 18 Aralık 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 10 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolün (OPCAT) Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 12 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 12 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe girerek terörizmin önlenmesinde uluslararası işbirliği mekanizmalarını artıracak düzenlemeler getirmiştir.

C. Medeni ve Siyasi Haklar

İşkence ve Kötü Muameleyle Mücadele

- 29 Ağustos 1999 tarihinde yürürlüğe giren 4449 sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Türk Ceza Kanunu'nun 243., 245. ve 354. maddelerinde değişiklik yapılarak işkence ve kötü muamelenin tanımı uluslararası sözleşmelere uygun şekilde düzenlenmiş, cezalar arttırılmış ve gerçeğe aykırı raporlar düzenleyerek işkenceyi gizleyen sağlık personeline ceza verilmesi olanaklı hale getirilmiştir.
- 4 Aralık 1999 tarihinde yürürlüğe giren Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunla, kamu görevlileri hakkında soruşturma ve takibatın süratlendirilmesine imkân sağlanmıştır.

- 21 Haziran 2001 tarihinde yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu ile yürürlükteki mevzuat ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle belirlenen ilkeler çerçevesinde ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak üzere, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının kurulması düzenlenmiştir.
- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) CMUK 128. maddesi değiştirilerek, AİHM kararlarına ve AİHS'ye Ek 14 No.lu Protokol'e uyum sağlamak amacıyla toplu olarak işlenen suçlarda azami gözaltı süresi 7 günden 4 güne indirilmiştir.
- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) DGM Kanunu'nun 16. Maddesi değiştirilerek, toplu olarak işlenen suçlarda azami gözaltı süresi 7 günden 4 güne indirilmiş ve olağanüstü hal bölgelerindeki gözaltı süreleri de yedi günden dört güne, bu sürenin azami haddi de on günden yedi güne indirilmiştir. Ayrıca olağanüstü hal bölgesinde gözaltına alınan kişilerin gözaltı sürelerinin uzatılması için hâkim önüne çıkarılması şartı da eklenmiştir.
- (İkinci Uyum Paketi; 09 Nisan 2002) Devlet Memurları Kanunu'nun 13. Maddesi değiştirilerek, AİHM tarafından işkence ya da zalimane gayriinsani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle verilen kararlar sonucunda devletin ödemek durumunda kaldığı tazminatların sorumlu personele rücu edilmesi hakkında hüküm eklenmiştir.

- 18 Eylül 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle sözkonusu Yönetmelik Avrupa Konseyi standartlarıyla uyumlu hale getirilmiştir.
- 2003 yılındaki kapsamlı mevzuat reformu çerçevesinde Hükümet, işkenceye karşı sıfır tolerans politikası benimsediğini ilan etmiştir.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'nun 7. maddesinde yapılan değişiklikle, insan hakları ihlalleriyle ilgili başvurularda azami cevap süresi 3 aydan 6 güne indirilmiştir.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) 430 Sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile olağanüstü hal bölgelerinde gözaltı koşullarının iyileştirilmesine yönelik değişiklikler yapılmıştır.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) Türk Ceza Kanunu'nun 245. maddesinde yapılan değişiklikle işkence ve kötü muamele suçlarında verilen hapis cezalarının para cezasına çevrilemeyeceği veya ertelenemeyeceği düzenlenmiştir.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 2. maddesinin değişikliğiyle tüm kamu görevlilerinin işkence ve kötü muamele iddialarında idari izin prosedürü kapsamı dışında tutularak yargılanmalarına imkân sağlayacak düzenlemeler getirilmiştir.
- 5 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4806 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, Türk Ceza Kanununa yeni maddeler eklenerek ceza infaz kurumları ve tutukevlerine, kanuna aykırı olarak bazı eşya, araç ve gereç veya malzemelerin sokulması, kurumlarda bulundurulması veya kullanılması suç sayılmak suretiyle cezaî müeyyideye bağlanmış; hükümlü ve tutukluların beslenmesini, ziyaretçileri ile görüşmesini, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmasını, müdafii ve avukat tayin etmesini ve salıverilenlerin kurum dışına çıkmasını engelleyenler ile bina araç ve gereçlerine zarar verenlerle ilgili cezaî hükümler getirilmiştir.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) DGM'lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da yapılan değişiklikle, müdafii ile görüşme konusundaki CMUK hükümlerinin DGM'lerde uygulanması yönündeki değişiklik madde başlığına yansıtılmıştır.
- (Yedinci Uyum Paketi; 07 Ağustos 2003) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na eklenen bir madde ile de işkence ve kötü muamele suçlarına ilişkin soruşturma ve kovuşturmanın acele işlerden sayılacağı, öncelik ve ivedilikle ele alınacağı, bu suçlarla ilgili davalarda zorunluluk olmadıkça duruşmalara otuz günden fazla ara verilemeyeceği, adli tatilde de bu davaların görüleceği düzenlenmiştir.
- 23 Kasım 2003 tarihinde yürürlüğe giren İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik'le il ve ilçelerde insan hakları kurulları kurulmuştur. Bu kurulların amaçları Türkiye'de insan haklarının korunmasını sağlamak ve

insan hakları ihlallerini önlemek için gerekli araştırmaları yapmak ve bunların sonuçlarını yetkili mercilere bildirmek, toplumu ve uygulayıcıları eğitmek, konu ile ilgili Devlet Bakanlığınca verilen görevleri yerine getirmek olarak tanımlanmıştır.

- 3 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'le gözaltındaki kişilerin tıbbi muayenelerinin, doktorun aksi yönde talebi olması dışında kolluk kuvvetleri hazır bulunmadan gerçekleştirilmesi düzenlenmiştir. Gözaltı kayıt defteri ve sanık hakları formunda iyileştirmeler yapılmıştır.
- 29 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren Askeri Ceza Kanunu ile Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, toplu olarak işlenen suçlarda yakalanan veya tutuklanan kişilerin dört gün içerisinde hâkim önüne çıkarılması; kişinin yakalandığının veya tutuklandığının yakınlarına derhal bildirilmesi; kanuna aykırı olarak elde edilen bulguların delil olarak kabul edilmemesi düzenlenmiştir.
- 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren Türkiye'de ceza mevzuatı alanında yeni bir adalet sistemine geçilmiştir. TCK, CMK, Kabahatler Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle işkence, kötü muamele ve eziyet niteliği gösteren uygulamalar etkin bir biçimde yasaklanmıştır.
- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ile işkence ve kötü muamele suçlarının zamanaşımına uğraması zorlaştırılmıştır. Bu suçları

işleyenlerin TCK 95. madde uyarınca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına da çarptırılabilceği hususu düzenlenerek bu suçlara verilen cezalar arttırılmıştır (TCK 94, 95, 96).

- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren "Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği" ile gözaltı süreleri kısaltılmış, nezarethane işlemlerinin yürütülmesi ile nezarethanelerin fiziki koşullarının iyileştirilmesi, güvenlik araması, salıverme, avukatla görüşme ve ifade alma konularında da uluslararası standartlara uygun hükümler getirilmiştir.
- 14 Eylül 2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol imzalanmıştır. Ek Protokol, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ve küçük düşürücü muamele ve cezanın önlenmesine yönelik olarak, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerin kaldıkları yerlere, bağımsız uluslararası ve ulusal kurumların düzenli ziyaretlerine imkân tanıyan bir sistemin kurulmasını öngörmektedir.
- 4 Aralık 2007 tarihinde yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu ile ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının beş olan üye sayısı beş asıl, üç yedek üye olarak değiştirilmiştir. Asıl üyelerden en az birisinin kadınlardan seçilmesi zorunluluğu getirilmiştir.
- 24 Ekim 2007 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından Türk Polis Etik İlkeler Rehberi (Etik Kodu) yayımlanmıştır.
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, sürekli

olarak insan hakları ihlali iddialarına ilişkin olarak kurduğu alt komisyonlar marifetiyle incelemeler yapmakta ve çeşitli raporlar yayımlamaktadır. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bünyesinde daimi bir alt komisyon olarak “Her Türlü Şiddet, Kötü Muamele ve İşkence ile Ceza ve Tutuklevleri ile İlgili Sorunların İncelenmesi Alt Komisyonu” kurulmuştur. Söz konusu Komisyon, etkin bir şekilde, çoğu zaman başvuru dahi beklemeden yaptığı incelemeleri takiben, vardığı sonuçları rapor olarak yayımlayarak kamuoyuna sunmaktadır. Komisyon faaliyetleri arasında düzenli olarak ceza infaz kurumlarına yapılan ziyaretler de yer almaktadır.

- 23. Yasama Dönemi kapsamında yayımlanan TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu raporlarına örnek olarak farklı illerdeki ceza infaz kurumlarına ilişkin yayımladıkları raporlar, Diyarbakır ve Mardin İli Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk ve Gençlik Merkezleri ve Yatılı İlköğretim Bölge Okulları İnceleme Raporu , Bolu Kapalı ve F Tipi Ceza İnfaz Kurumları Raporu ve Üçüncü Kolordu Komutanlığı Özel Tip Askeri Cezaevi ve Tutukevi (Hasdal) İnceleme Raporu verilebilir.
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolün (OPCAT) Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 12 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Protokol, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ve küçük düşürücü muamele ve cezanın önlenmesine yönelik olarak, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerin kaldıkları yerlere, bağımsız uluslararası ve ulusal kurumların düzenli ziyaretlerine imkan tanıyan bir sistemin kurulmasını öngörmektedir.

Cezasızlık Kültürü ile Mücadele

- (İkinci Uyum Paketi; 9 Nisan 2002) Devlet Memurları Kanunu’nun 13. maddesi değiştirilerek, AİHM tarafından işkence ya da zalimane gayriinsanî veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle verilen kararlar sonucunda Devletçe ödenen tazminatlarda dolaylı sorumlu personele rücu hakkında hüküm eklenmiştir.
- (Yedinci Uyum Paketi; 07 Ağustos 2003) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa eklenen bir madde ile de işkence ve kötü muamele suçlarına ilişkin davalarda zorunluluk olmadıkça duruşmalara otuz günden fazla ara verilemeyeceği, adli tatilde de bu davaların görüleceği düzenlenmiştir.

Adalet Erişim

- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) DGM Kanunu’nun 16. maddesinin 4. fıkrası yürürlükten kaldırılarak DGM Kanunu kapsamına giren suçlar nedeniyle yakalanan veya gözaltına alınan kişilerin, adi suçlardan yakalanan veya tutuklanan şahıslarla aynı haklara sahip olması ve yakalandıkları andan itibaren avukat yardımından faydalanabilmeleri sağlanmıştır.
- 30 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği’nce adli yardımla ilgili usul ve esaslar düzenlenmiştir.
- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği ile işlendiği ileri sürülen suçun 5 yıldan fazla hapis cezası gerektirmesi durumunda, bir savunma avukatının görevlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90. maddesi uyarınca, polis tarafından tutuklanan kişilerin hangi nedenle tutuklandıklarının kendilerine bildirilmesi ve 150. maddesi uyarınca 5 yıldan fazla hapis cezası ile cezalandırılan suçlar için, hem soruşturma hem dava sırasında, tüm zanlıların avukatla temas ve hukuki danışman tarafından temsili zorunluluk olarak getirilmiştir. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 147. Maddesi uyarınca gözümlü alınlara, savunma avukatı bulundurma hakları bulunduğunu ve baro tarafından kendilerine bir avukat tayin edilebileceğinin hatırlatılması zorunlu kılınmıştır.
- 2 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafî ve Vekillerin Görevlendirilmeleri ile Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik'le şüpheli, sanık, mağdur, şikâyetçi veya katılana, talep etmesi halinde, müdafî atanması ve şüpheli veya sanık çocuk, kendisini savunamayacak ölçüde özürlü veya hakkında alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezası gerektiren bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma yapılan bir kişi ise istemi aranmaksızın barodan bir müdafî görevlendirmesi hususu düzenlenmiştir.
- 6 Kasım 2009 tarihinde yürürlüğe giren Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile hükümlü veya tutuklunun veya ziyaretçilerinin ziyaret esnasında Türkçeden başka bir dilde konuşma yapmalarının önündeki engeller kaldırılmıştır.

Adil Yargılanma Hakkı

- 10 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4667 sayılı Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair

Kanun'la adli yardım kapsamı ve adli yardım büroları yeniden yapılandırılmıştır.

- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) DGM Kanunu'nun 16. maddesinin dördüncü fıkrasında yapılan değişiklikle, sanığın müdafî ile her zaman görüşebileceğine ilişkin hükmün Cumhuriyet savcısı tarafından gözümlü süresinin uzatılmasına yazılı olarak emir verilen kişi için de uygulanabilmesi sözkonusu olmuştur.
- (İkinci Uyum Paketi; 09 Nisan 2002) DGM Kanunu'nun 16. maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılarak, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin görev alanına giren suçlardan dolayı yakalanan veya tutuklanan kişinin müdafî ile yalnız görüşmesi hususu düzenlenmiş ve böylece savunma hakkı güçlendirilmiştir.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 09 Ağustos 2002) Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 445. ve 448. maddeleri ve CMUK'un 327. ve 355. maddelerinde yapılan değişiklikle, AİHM kararları ışığında yargılamanın iadesi imkânı getirilmiş ve AİHM içtihadının doğrudan hukuk sistemimize yansıtılması sağlanarak, insan hakları ihlallerine ilişkin tashih imkânları güçlendirilmiştir.
- (Beşinci Uyum Paketi; 04 Şubat 2003) CMUK'un 327. maddesi ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 445. ve 447. maddesinde yapılan değişikliklerle, AİHM kararları ışığında yargılamanın iadesine gidebilme konusunda hakkın kapsamı genişletilmiş ve yargılamanın iadesine ilişkin prosedür kolaylaştırılmıştır.

- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) CMUK ile DGM Kanunu'nda yapılan değişikliklerle yakalanan ve tutuklanan şahısların haklarına ilişkin CMUK hükümlerinin Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda da uygulanabilmesi sağlanmıştır.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılan değişiklikle, AİHM kararları ışığında yargılamanın iadesi yoluna başvurma, idari davalar açısından da olanaklı kılınmıştır.

Kişisel Verilerin Korunması

- 24 Ekim 2003 tarihinde yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görevleri gereği sahip olduğu ya da olmak zorunda olduğu bilgi ve belgeleri talepte bulunan kişilerle paylaşımları yükümlülüğünü getirilmiştir. Ancak kişilerin bilgi edinme haklarının yanında, kamunun ve diğer kişilerin hak ve özgürlüklerinin de hukuk tarafından korunma altına alınmasının bir sonucu olarak, bu hakkın kullanılmasına bazı sınırlamalar getirilmiş bulunmaktadır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun getirdiği düzenlemeye göre; "Kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler ile haberleşmenin gizliliği esasını ihlâl edecek bilgi veya belgeler" bilgi edinme hakkının kapsamı dışında tutulmuştur.
- 23 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren Elektronik İmza Kanunu ile elektronik imzanın hukukî ve

teknik yönleri ile kullanımına ilişkin esaslar düzenlenmektedir.

- 6 Şubat 2004 tarihinde yürürlüğe giren "Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Bilgilerin Korunması Hakkında Yönetmelik" ile telekomünikasyon alanında kişisel verilerin korunması hususu düzenlenmektedir.
- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'nun 135. ve devamındaki maddelerinde; kişisel verilerin hukuka aykırı olarak kaydedilmesi, yayımlanması, başkalarına aktarılması suç olarak belirlenmiştir.
- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 79. maddesi ile 80. maddesinde moleküler genetik incelemeler ve genetik inceleme sonuçlarının gizliliği hususları düzenlenmiştir.
- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Adli Sicil Kanunu ile adli sicil kayıtlarının tutulması, arşiv bilgilerinin istenmesi, adli sicil ve arşiv bilgilerinin gizliliği ayrıca düzenlenmiştir.
- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesinde Beden, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik ile söz konusu Yönetmelik hükümlerine göre alınan örnekler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarının gizliliği düzenlenmiştir.
- 1 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun "Sırların Saklanması" konulu 73. maddesinde bankacılık sektöründeki kişisel verilerin gizliliğine ilişkin düzenleme yapılmıştır.

- 10 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren Elektronik Haberleşme Kanunu ile elektronik haberleşme sektörüyle ilgili kişisel verilerin işlenmesi ve gizliliğinin korunmasına yönelik usul ve esasları belirleme görevi Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na verilmiştir.
- 12 Eylül 2010 tarihinde referandumla kabul edilen 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 2. maddesiyle; Anayasa'nın "Özel Hayatın Gizliliği" başlıklı 20. maddesi değiştirilerek, bireylere kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı tanınmış, kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsamı düzenlenmiştir.

Cezaevleri

- 27 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkif Evlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzükte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tüzükle Cezaevleri sınıflandırmasında değişiklik yapılmış, kapalı cezaevlerinde uygulanacak usul ve esaslar yeniden belirlenmiştir.
- 9 Mayıs 2001 tarihli ve 4671 sayılı Kanun ile değişik 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu'nun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun ile Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığ Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarının korunup geliştirilmesi veya bir meslek ve sanat öğrenmeleri

amacına yönelik olarak çalışmalarını sağlamak üzere; işyurtları açmak ve bunların bütün mali ve idari işlerini bir merkezden düzenlemek ve yönetmek amacıyla Adalet Bakanlığına bağlı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu oluşturulmuştur.

- 23 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu ile ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklular hakkında yapılan işlemler veya bunlarla ilgili faaliyetlere yönelik şikayetleri incelemek, karara bağlamak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek üzere "İnfaz Hâkimliği" müessesesi kurulmuştur.
- 21 Haziran 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu ile yürürlükteki mevzuat ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle belirlenen ilkeler çerçevesinde ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak üzere, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının kurulmasına, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usulleri düzenlenmiştir.
- 7 Ağustos 2001 tarihinde yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Yönetmeliğiyle Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu gereğince kurulan izleme kurullarının çalışma esas ve usulleri ile kurumlara yapacakları ziyaretlerin şekli ve kanunun uygulanmasına ilişkin diğer hususlar düzenlenmiştir.
- 10 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4806 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Hapishane ve Tevkifhanelerin

İdaresi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin haklarını kullanma usul ve esasları düzenlenmiş, tutuklu ve hükümlülerin haklarını kullanmalarını sağlamak için cezai müeyyideleri de içeren düzenlemeler yapılmıştır.

- 20 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5402 Sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanunu'yla Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Danışma Kurulu, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlükleri ile koruma kurullarınca yapılacak yardım ve infaz işlemleri hakkındaki kurallar ile bu sürece katılan kişilerin görev, yetki, hak ve yükümlülükleri düzenlenmiştir.
- 1 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5485 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla belli bir yaşı aşmış hükümlülerin cezalarının infazının cezaevleri dışında infazını mümkün kılınmıştır.
- 18 Nisan 2007 tarihli ve 26497 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan Denetimli Serbestlik Ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Yönetmeliğiyle İlgili Kanuna ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiş, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Danışma Kurulunun, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığının, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlükleri ve büroları ile koruma kurullarının teşkilât, görev, çalışma ve denetimine ilişkin usul ve esasları ile yapılacak yardım ve infaz işlemleri

hakkındaki kuralları, bu sürece katılan kişilerin görev, yetki, hak ve yükümlülükleri ele alınmıştır.

- 4 Aralık 2007 tarihinde yürürlüğe giren 5712 sayılı Ceza ve İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla infaz izleme kurullarının yapısı değiştirilerek, kurulların hazırlayacağı raporlara ilişkin olarak cezaevi güvenliğine ilişkin hususlar müstesna olmak üzere, her yıl bir önceki yıla ait izleme kurullarınca düzenlenen raporların sayısını, konularını, yerine getirilen ve getirilmeyen önerileri ile gerekçelerini kamuoyuna açıklayacağı hükme bağlanmıştır.
- 6 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük gereğince, Ceza İnfaz Rejimleri ve Cezaevleri sınıflandırmasına ilişkin hükümler değiştirilmiş, hükümlülerin hakları genişletilmiştir.
- 3 Kasım 2009 tarihinde yürürlüğe giren Model Cezaevi Uygulamalarının Yayılması ve Türkiye'de Cezaevi Reformunun Desteklenmesine Dair Avrupa Topluluğu, Avrupa Konseyi ve Türkiye Cumhuriyeti Arasındaki Ortak Program Çerçevesinde Avrupa Konseyi Sekreteryası'nın Türkiye Cumhuriyeti'ndeki (Ankara) Program Destek Ofisine ilişkin olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Avrupa Konseyi Arasında Mutabakat Muhtırası'nın onaylanmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararıyla, uluslararası standartlarda model cezaevi uygulamalarının Türkiye'de yaygınlaştırılması amacıyla Avrupa Konseyi ile işbirliği öngörülmektedir.
- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve

Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzükte Değişiklik Yapılmasına Dair Tüzük 20 Haziran 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu değişiklikle, başka dillerde telefon görüşmesi yapılabilmesine dair şu düzenleme getirilmiştir: “Telefon görüşmeleri Türkçe yapılır. Ancak hükümlünün, kendisinin veya görüşeceğini bildirdiği kişinin Türkçe bilmediğini beyan etmesi hâlinde, konuşmanın yapılmasına izin verilir ve konuşma kayda alınır. Kayıtların incelenmesi sonucu, konuşmanın suç teşkil etme ihtimali olan faaliyetler için kullanıldığının anlaşılması durumunda, hükümlünün bir daha aynı kişiyle Türkçeden başka bir dille konuşmasına izin verilmez.”

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında Nisan 2011'de ihtiyaç sahibi tutuklu ve hükümlülerin sınav ücretlerinin karşılanması için protokol imzalanmıştır. Söz konusu protokol gereğince cezaevlerinde maddi durumu yeterli olmayıp eğitimlerine devam eden tutuklu ve hükümlülerin kayıt, harç ve sınav ücretleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğüne karşılanmaktadır.

Düşünce ve İfade Özgürlüğü

- 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle, Başlangıcın 5. paragrafında, 13. ve 14. maddelerinde ve düşünceyi açıklama özgürlüğüne ilişkin 26. maddesinde değişiklikler yapılmıştır.

Başlangıcın “Hiçbir düşünce ve mülahazanın...” şeklinde başlayan 5. paragrafındaki “düşünce ve mülahaza” kavramları “faaliyet” biçiminde değiştirilmiştir.

Anayasa'nın 14. maddesinde yapılan değişiklik ile madde, başlığıyla uyumlu hale gelmiştir.

Anayasa'nın 26. maddesinde ise 13. maddedeki genel sınırlandırma nedenlerinin büyük bir kısmı 26. maddeye aktarılmış, “Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış herhangi bir dil kullanılamaz” ifadesi 3. fıkranın tamamıyla birlikte madde metninden çıkarılmıştır. Bunun dışında da maddeye son fıkra olarak “Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.” cümlesi eklenmiştir.

- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) Eski Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen “Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisi'ni, Hükümetin manevi şahsiyetini, Bakanlıkları, Devletin askeri ve emniyet muhafaza kuvvetlerini veya adliyenin manevi şahsiyetlerini alenen tahkir ve tezyif etme” suçunu işleyecek olan kimseye verilecek olan ceza oranı 1 yıl - 6 yıl aralığından 1yıl - 3 yıl aralığına düşürülmüştür.
- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) Eski Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında belirtilen “Kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça övme veya iyi gördüğünü söyleme veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik etme” ve “Halkı; sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme” suçlarının işlenmesi durumunda eski kanunda öngörülen para cezaları madde metninden çıkartılmıştır. Eski kanunda ikinci fıkranın sonunda bulunan ağırlaştırıcı sebep, madde metninden çıkarılarak “kamu düzeni için tehlikeli olabilecek

şekilde” ifadeleriyle ikinci fıkrada düzenlenen suçun unsuru haline getirilmiştir.

- (Birinci Uyum Paketi; 19 Şubat 2002) Terörle Mücadele Kanunu’nun 7. maddesinde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan düzenleme ile düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamalar hafifletilmiştir.
- (İkinci Uyum Paketi; 09 Nisan 2002) 5680 sayılı Basın Kanunu’nun Ek 1. maddesinde yapılan değişikliklerle Eski Türk Ceza Kanunu’nun 312. maddesi de dâhil olmak üzere özel olarak düzenlenmiş bulunan çeşitli suçlar madde metninden çıkarılmıştır.
- (İkinci Uyum Paketi; 09 Nisan 2002) 5680 sayılı Basın Kanununun Ek 2. maddesinin birinci fıkrasındaki değişiklikle, suç teşkil eden yazının yayımlandığı basın organının kapatılma cezası aralığı “3 gün - 1 ay” yerine “1 gün - 15 gün” olarak değiştirilmiştir. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle sorumlular için düzenlenen “1 - 6 ay hapis cezası”, “1 - 3 ay hapis cezası” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca para cezaları da madde metninden çıkarılmıştır. Aynı Kanunun 16. maddesinin “kanunla yasaklanmış herhangi bir dille yayın yapılmasına” ilişkin beşinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 09 Ağustos 2002) Türk Ceza Kanunu’nun 159. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklikle düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’yle uyumlu olarak genişletilmiş ve kanun uygulayıcılarına maddeyi değerlendirirken açıklık getirecek bir değişiklik yapılmıştır.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 09 Ağustos 2002) 5680

sayılı Basın Kanunu’nun çeşitli maddelerinde (5, 21, 22, 24, 25, 30, 31, 34) değişiklikler yapılmıştır. 5680 sayılı Basın Kanunu’nun 31. ve Ek 3. maddeleri kaldırılmıştır. Basın Kanunu’nun 31. ve Ek 3. maddelerinin kaldırılmasıyla basın suçlarından dolayı mevcut hapis cezaları kaldırılarak düşünce ve basın özgürlüğü genişletilmiştir.

- (Üçüncü Uyum Paketi; 09 Ağustos 2002) Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu’nun 4/f ve 4/v maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle “Kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında kişilerin özel hayatının yayın konusu yapılmaması” ifadesi ile “karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa ve şiddet eğilimlerini körükleyici” tanımları madde kapsamından çıkartılarak özel hayatın gizliliğine ve ifade özgürlüğünün genişletilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 9 Ağustos 2002) Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu’nun 4/1 maddesinde değişiklik yapılmıştır. Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılmasının önündeki hukuki engeller kaldırılmış ve bu yayınların yapılması güvence altına alınmıştır. Bu yayınların çerçevesinin RTÜK tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirleneceği düzenlenmiştir.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) 5680 sayılı Basın Kanununun 15. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklikle AİHM içtihatlarına uyum, basının demokratik toplumlardaki fonksiyonunu yerine getirmesi ve kamunun bilgilendirme hakkının korunması için basının haber kaynaklarını açıklamaya

zorlanamayacağı hükmü getirilmiştir. Bu bağlamda, ifade özgürlüğü genişletilmiştir.

- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da değişiklikler yapılmıştır. Türk vatandaşları günlük yaşamda geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması imkânının, hem kamu hem de özel radyo ve televizyon kuruluşları vasıtasıyla sağlanması yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Yine aynı konuda yapılan değişiklikte seçim dönemlerindeki yapılan yayın yasağının süresi daraltılmıştır.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da değişiklikler yapılmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'nun özel radyo ve televizyon kuruluşlarına yönelik yaptırım yetkisi daha hafif ve kademe- li olarak değiştirilerek düşünce ve ifade özgürlüğü genişletilmiştir.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'nda 3. ve 9. maddelerde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile denetim konusundaki sınırlama sebepleri azaltılmıştır. Denetleme Kurulu'nun oluşumundan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği çıkartılmıştır. Yetkili merciin kararı bakımından hâkim güvencesi getirilmiştir.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) Terörle Mücadele Kanunu'nun "Devletin bölünmezliği aleyhine propaganda" başlıklı 8. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Düşünce ve ifade özgürlüğü genişletilmiştir.

- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle Terörle Mücadele Kanunu'nun terör tanımıyla ilgili 1. maddesinde terör suçunun oluşmasında şiddet ve cebir şartı getirilmiştir. Ayrıca, maddede yapılan diğer bir değişiklikte, "sadece suç teşkil eden eylemler" in maddede tanımlanan terör suçunu oluşturacağı hükmüne bağlanmıştır.
- (Yedinci Uyum Paketi; 07 Ağustos 2003) Eski Türk Ceza Kanunu 159. maddede düşünce ve ifade özgürlüğünün genişletilmesi doğrultusunda değişiklikler yapılmıştır. Yapılan ilk değişiklikte "Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisi'ni, Hükümetin manevi şahsiyetini, Bakanlıkları, Devletin askeri ve emniyet muhafaza kuvvetlerini veya adliyenin manevi şahsiyetlerini alenen tahkir ve tezyif" suçunu işleyenlere verilecek hapis cezasının alt sınırı "bir sene" "altı aya" indirilmiştir. Maddede yapılan ikinci değişiklikte de, maddede tanımlanan eylemlerin, sadece eleştirmek amacıyla yapılan düşünce açıklamalarını içermesi halinde cezayı gerektirmemesi güvence altına alınmıştır.
- (Yedinci Uyum Paketi; 07 Ağustos 2003) Eski Türk Ceza Kanunu 426. ve 427. maddelerde gerçekleştirilen değişikliklerle, "halkın ar ve hayâ duygularını inciten veya cinsi arzuları tahrik ve istismar eder nitelikte genel ahlaka aykırı" nitelikteki "basılı veya basılı olmayan eserlerle" ilgili suçların oluşumunda bilim ve sanat eserleri ile edebi değere sahip olan eserler kapsam dışına alınmıştır. Ayrıca, suçlara ilişkin olarak düzenlenen cezalardan biri olan ilgili evrakın veya eşyanın "imha"sı hususu da madde metninden

çıkarılmıştır.

- (Yedinci Uyum Paketi; 07 Ağustos 2003) Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesine yapılan değişiklik ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu alanda aradığı kriterlerin karşılanması amacıyla "şiddete başvurmaya teşvik" unsuru madde metnine dâhil edilmiştir.
- 7 Mayıs 2004 tarihinde, Anayasa'nın "Basın Araçlarının Korunması" başlıklı 30. maddesinde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve milli güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan mahkûm olma hali hariç" ibaresi çıkarılmış "basın araçları" ibaresi eklenmiştir. Bu değişikliklerle basın özgürlüğü daha da güçlendirilmiştir.
- 26 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5187 sayılı yeni Basın Kanunu, AİHS'nin 10. maddesi ve AİHM kararları ışığında hazırlanmış ve basın özgürlüğünü daha da güçlenmiştir.
- Adalet Bakanlığı ile TAIEX tarafından 01-02 Ekim 2004 tarihlerinde İstanbul'da müştereken düzenlenen "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Temelinde İfade Özgürlüğü ve Türk Hukukunda İfade Özgürlüğünün Genişleten Değişikliklerin Uygulanması" konulu seminer, 75 hâkim ve Cumhuriyet savcısının katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
- 2004 yılında 300 hâkim ve Cumhuriyet savcısının iştirakiyle ifade özgürlüğüne ilişkin dört TAIEX semineri düzenlenmiştir.
- 8 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza

Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5377 Sayılı Kanun'la birlikte ifade özgürlüğüne dair belirli maddeler iyileştirilmiştir. Medya aracılığıyla işlenen birçok suç için öngörülen ağırlaştırılmış hükümler, tümü olmamakla birlikte, birçok maddeden çıkartılmıştır. Ayrıca, Türk Ceza Kanunu'nda yapılan tadilata göre, bilgi sağlamaya ve/veya eleştiriye yönelik ifade eylemleri cezalandırılmamalıdır.

- 20 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren 99 numaralı "Yazılı ve Görsel Basınla İlgili Uygulamalar" başlıklı Adalet Bakanlığı genelgesiyle, temel hak ve hürriyetlerin en önemlilerinden biri olan ifade ve düşünce özgürlüğü kapsamında yapılan inceleme ve soruşturmalarda AİHS ve AİHM kararları da dikkate alınarak, yapılan düşünce açıklamalarının eleştiri sınırları içerisinde kalıp kalmadığının titizlikle değerlendirilmesi konusunda gereken dikkat ve özenin gösterilmesi talep edilmektedir.
- Avrupa Komisyonu ve ABGS tarafından "Avrupa ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku" TAIEX seminerleri kapsamında İfade Özgürlüğü semineri 26-27 Nisan 2006 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiştir. AB, Türk ve yabancı akademisyenler, kamu kurum ve kuruluşları temsilcileri ile sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri temsilcileri ve medya mensuplarının katıldığı seminerde Avrupa'da ifade özgürlüğü, AİHS ve AİHM içtihadı ve Türkiye'deki ilgili mevzuat ve uygulamalar tartışılmıştır.
- 8 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe giren "5759 sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kapsamında Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 301. maddesi değiştirilmiştir. Yeni hali ile TCK 301'inci

maddenin başlığı, “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” olarak değişmiştir. Yapılan değişiklik ile maddedeki “Türklüğü” ibaresi yerine “Türk Milleti”, “Cumhuriyeti” kelimesi yerine de “Türkiye Cumhuriyeti Devleti” ifadesi getirilirken, madde başlığı da “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” olarak değiştirildi. Cezanın üst sınırı düşürülmüş ve yabancı bir ülkede küçük düşürücü ifadeler kullanılması durumunda daha yüksek ceza verilmesi uygulaması kaldırılmıştır. Ayrıca, yapılan değişiklik ile adli soruşturma başlatılması için Adalet Bakanından izin alınması koşulu getirilmiştir.

- İfade özgürlüğü alanında, 2007 yılında Türk Ceza Kanunu’nun 301. Maddesinde yapılan düzenleme ile dava açmanın Adalet Bakanının iznine bağlanması sonucunda açılan dava sayısında ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir. 2010 yılı içerisinde 403 başvurudan sadece 10’u için dava izni verilirken, 2011 yılının ilk çeyreği için, 90 başvurudan hiçbirine dava izni verilmemiştir. Bu gelişme de ifade özgürlüğü alanında ülkemizde yaşanmakta olan zihinsel dönüşümün bir yansıması olarak algılanmalıdır.
- 9 Mayıs 2008 tarihinde “TCK’nın 299. ve 301. maddeleri gereğince soruşturma veya kovuşturma yapılması Adalet Bakanının iznine bağlı suçlar” başlıklı Adalet Bakanlığı Genelgesi yayımlanmıştır.
- AB Komisyonuna bağlı Kurumsal Yapılanma Birimi tarafından, aday ülkelere Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesi ve mevzuat uyumu çalışmalarında kısa süreli teknik destek verilmesini amaçlayan TAİEX mekanizması çerçevesinde, ABGS ve Avrupa

Komisyonu işbirliği ile “Siyasi Kriterler” alanında 6–7 Ekim 2009 tarihlerinde ilgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Örgütleri, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği üye ülkelerinden üst düzey ve uzman personelin de katılım sağladığı “İfade Özgürlüğü” konulu seminer düzenlenmiştir.

- Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 27398 sayılı ve 6 Kasım 2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 6.maddesi değiştirilmiş olup, yeni ifade takip eden şekilde yer almaktadır: “Ziyaret esnasında görüşmelerin Türkçe yapılması esastır. Ancak, hükümlü veya tutuklunun Türkçe bilmemesi veya görüşeceğini bildirdiği yakınının Türkçe bilmediğinin beyan edilmesi halinde, Türkçe’den başka bir dilde konuşmanın yapılmasına izin verilir ve konuşma kayda alınır.”
- 10 Nisan 2010 tarihinde yürürlüğe giren “Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”da yapılan değişiklik uyarınca Türkçe’den başka dilde yazılı ve sözlü olarak seçim propagandası yapılabilmesi olanaklı hale gelmiştir.

Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü

- 14 Ağustos 1999 tarihinde yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 4445 sayılı Kanunla, Cumhuriyet Başsavcılığının kurulan siyasi partileri denetleme yetkisi kaldırılmıştır. Partilere üyelik yaşı 21’den 18’e düşürülmüştür. Siyasi ve ideolojik nedenlerle mahkûm olanların partilere üye olma yasağı kaldırılmıştır. Partilerin yurtdışında teşkilat kurmalarına ve faaliyette bulunmalarına izin

verilmiştir. Partilerin tasarruf, gelir ve giderlerine ilişkin hükümlerde bazı değişiklikler yapılmıştır. Partilerin kadın, gençlik, vb. yan kollar ile dernek ve vakıf kurmaları yasağı kaldırılmıştır. Partilerin dernek, vakıf, sendika, vb. gibi kuruluşlarla siyasi ilişki, yardımlaşma ve işbirliği içinde bulunmalarını yasaklayan hüküm kanundan çıkarılmıştır. Kapatılan partinin üyelerinin, başka bir partinin üyesi olması için gereken süre 10 yıldan 5 yıla düşürülmüştür. Partilerin 12 Eylül 1980 Harekâtına yönelik beyan ve tutumlarına ilişkin madde kaldırılmıştır. Partilerin kapatılması Anayasa Mahkemesi'nde 3/5 oranında çoğunluğun onayına bağlanmıştır. Ayrıca, siyasi partilerin kanunun öngördüğü durumlarda ceza almaları veya kapatılmalarını düzenleyen hükümleri hafifletme yönünde çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 3 Ekim 2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla, dernek kurma hürriyetiyle ilgili 33. maddede yer alan; dernek kurabilmek için gereken bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığı halinde derneğin faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurma hükmü kaldırılmıştır.
- 8 Aralık 2001 tarihli ve 4127 sayılı Medeni Kanun'la birlikte, 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi yürürlükten kaldırılmıştır. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Medeni Kanun, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin birçok yenilik getirerek, bu alanda Türk mevzuatının AB mevzuatıyla uyumlaştırılmasını sağlamıştır. 56.-100. maddeler derneklerle ilgili düzenlemeleri, 101.-117. maddeler vakıflarla ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır.
- (İkinci Uyum Paketi; 09 Nisan 2002) Siyasi Partiler Kanunu, Dernekler Kanunu ve Toplantı ve Gösteri

Yürüyüşleri Kanununda değişiklikler yapılmıştır. Siyasi partilerle ilgili olarak, bazı durumlarda partilerin kapatılması yerine devlet yardımının kısmen ya da tamamen kesilmesi hükmü getirilmiş, siyasi partilerin kapatılabilmesi için gerekçeli eylemlerin "odağı" haline gelmesi şartı getirilmiştir. Dernek kurma önündeki bazı engeller kaldırılmış, dernek kurucularında aranan koşullar hafifletilmiş, derneklerin kurulmasında ya da görsel ve işitsel faaliyetlerinde dini, etnik veya dile dayalı kısıtlamalar kaldırılmış, Türkiye'deki derneklerin yurtdışında ve yurtdışındaki derneklerin de Türkiye'de faaliyette bulunmalarına izin verilmiş, Türkiye'deki derneklerin yabancı dernek ve kuruluşlarla gerçekleştirecekleri faaliyetler için "izin sistemi"nden "bildirim sistemi"ne geçilmiştir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanıma yaşı 21'den 18'e düşürülmüş, düzenleme kurulu başkan ve üyelerine yönelik kısıtlamalar kaldırılmış, tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri izne tabi tutulmuş, devlete ve rejime yönelik tehdit algılamasına bağlı olarak toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi ve yasaklanması kaldırılmış, dernek, vakıf, sendika ya da odaların amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmalarını yasaklayan hüküm kaldırılmıştır.

- (Üçüncü Uyum Paketi; 09 Ağustos 2002) Dernekler Kanunu, Vakıflar Kanunu ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır. Dernekler Kanununda yapılan değişikliklerle, İçişleri Bakanlığı bünyesinde "Dernekler Dairesi Başkanlığı" kurularak derneklerin bürokratik işlemleri tek elden yürütebilmeleri sağlanmış, Türkiye'deki derneklerin yurtdışında ve yurtdışındaki derneklerin de

Türkiye'deki faaliyetlerini kolaylaştırıcı hükümler getirilmiş, kamu görevlilerine ve öğrencilere yönelik kısıtlamalar kaldırılmış, derneklerin denetiminde "yerinde denetim" yerine "beyan" esası getirilmiş, derneklerle ilgili hizmetleri yürütme görevi Emniyet Genel Müdürlüğü'nden alınarak Dernekler Dairesi Başkanlığı'na devredilmiştir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda yapılan değişikliklerle, toplantı düzenleme bildirim süresi 72 saatten 48 saate indirilmiş, yabancıların Türkiye'de düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmalarının izne bağlı olması hükmü muhafaza edilmiş ancak yabancıların topluluğa hitap etmeleri ve afiş, pankart, vs. taşımaları hususlarında bildirim esası getirilmiştir. Vakıflar Kanunu'nda cemaat vakıflarının taşınmazları konusundaki düzenlemeler AİHS'nin 14. maddesindeki "ayrımcılık yasağı" ile Ek 1 No.lu Protokolün 1. Maddesindeki mülkiyetin korunması hükümleriyle uyumlaştırılmıştır. Ayrıca, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de değişiklik yapılarak yabancı vakıfların Türkiye'deki teşkilatlanma ve faaliyetlerine ilişkin hukuki dayanak sağlanmıştır.

- Dernekler Dairesi Başkanlığı ve taşra teşkilatının kuruluş ve görevleri ile ilgili olarak hazırlanan yönetmelik Resmi Gazete'nin 15 Ekim 2002 tarih ve 24907 sayılı nüshasında, değişiklikler ise 4 Eylül 2003 tarih ve 25219 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 6 Ağustos 2003 tarihinde yürürlüğe giren Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 4970 sayılı Kanunu ile 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununa 13/A Maddesi eklenecek Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın görev ve yetkileri

tanımlanmıştır.

- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) Dernekler Kanunu, Medeni Kanunun derneklere ilişkin hükümleri, Siyasi Partiler Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır. Dernekler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, kurulması yasak derneklerle ilgili kısıtlamalar daraltılmış, derneklerin yurtdışı temalarında ve resmi olmayan yazışmalarında Türkçe dışında dil kullanımı serbest hale getirilmiş, tüzel kişilerin de derneklere üye olabilmeleri sağlanmış ve derneklerin bildiri, beyanname, vb. yayınları ile ilgili uygulamadaki zorluklar kaldırılmıştır. Medeni Kanun'un derneklerle ilgili 91. ve 92. maddelerinde yapılan değişikliklerle, derneklerin yurtdışında teşkilat kurmaları ve faaliyette bulunmaları Bakanlar Kurulu iznine tabi olmaktan çıkarılmış, yabancı dernek, vakıf ya da kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye'deki teşkilatlanma ve faaliyetlerine ilişkin yetkiler Bakanlar Kurulu'ndan, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü alınmak kaydıyla İçişleri Bakanlığı'na devredilmiştir. Siyasi Partiler Kanunu'nun 8. maddesi 'siyasi partilerin milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olan kişilerce kurulması' hükmü 'siyasi partilerin partiye üye olma yeterliliğine sahip kişilerce kurulması' şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca, siyasi partilerin kapatılmalarını gerektiren durumlar hafifletilmiştir. Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesinde yapılan değişikliklerle, Üçüncü Uyum Paketi çerçevesinde cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmelerine ilişkin olarak getirilen Bakanlar Kurulu şartı kaldırılmış ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün iznine tabi tutulmuştur.
- (Beşinci Uyum Paketi; 4 Şubat 2003) Dernekler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, yabancı dernek ve kuruluşlarla ilişkilerde izin alınmaması, denetleme

ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, taşınmazlara ilişkin bildirim yapılmaması durumlarında mevcut düzenlemeler çerçevesinde söz konusu olan hapis cezalarının yerine para cezası getirilmiştir.

- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) Vakıflar Kanunu'nda yapılan değişiklikle, cemaat vakıflarına ait taşınmazların tescili için öngörülen süre 6 aydan 18 aya çıkartılmıştır.
- (Yedinci Uyum Paketi; 7 Ağustos 2003) Dernekler Kanunu, Medeni Kanun'un derneklere ilişkin hükümleri ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır. Dernekler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, tüzel kişilerin de dernek kurabileceklerine dair açık hüküm getirilmiş, derneklere üye olamayacakların kapsamı daraltılmış, dernek kurma özgürlüğü bazı kısıtlamaların kaldırılmasıyla genişletilmiştir. Söz konusu değişiklikler Medeni Kanun'un ilgili hükümlerine de yansıtılmıştır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle, kanunda belirtilen sebeplerle ertelenecek toplantıların ertelenme süresi düşürülmüş, toplantı yasaklama "suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike"nin mevcut olması durumuyla sınırlandırılmış ve azami ertelenme süresi kısaltılmıştır. Ayrıca, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de yapılan değişiklikle, vakıfların yurtdışı faaliyetlerine ilişkin izin işlemleri kolaylaştırılmış ve Bakanlar Kurulu yerine İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlanmıştır.
- 29 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair 22 Ocak 2004 tarihli ve 5072 sayılı Kanunla kamu kurum ve kuruluşlarını, kamu hizmetlerini veya personelini desteklemek üzere kurulan dernekler

ve Türk Medenî Kanununa göre kurulan vakıflar ile bunların kamu kurum ve kuruluşları ile ilişkileri düzenlenmektedir.

- (Sekizinci Uyum Paketi; 21 Temmuz 2004) Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 14 Temmuz 2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanun ile Avukatlık Kanunu'nda değişiklik yapılarak, avukatların barolardaki seçme ve seçilme haklarının önündeki bazı kısıtlamalar kaldırılmıştır.
- 23 Kasım 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5253 sayılı Dernekler Kanunu'yla 6 Ekim 1983 tarihli ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Buna paralel olarak, Medeni Kanunun derneklerle ilgili maddeleri değiştirilmiştir. Yeni kanunda dernek kurma özgürlüğü genişletilmiş ve derneklerin faaliyetlerine yönelik bazı kısıtlamalar kaldırılmıştır. Yardım Toplama Kanununa değişiklik getirilerek, derneklerin birden fazla ili kapsayan yardım toplama faaliyetleri için İçişleri Bakanlığı yerine Valilikten izin alınması ve Valiliğin İçişleri Bakanlığını bilgilendirmesi şartı getirilmiş, bu faaliyetlerle ilgili işlemlerin yürütülmesi yetkisi polis ve jandarma birimlerinden alınarak, Dernekler Daire Başkanlığına bağlı birimlere devredilmiştir. Ayrıca yardım faaliyetlerinin otomatik ve elektronik ortamda da yürütülebilmesi de hükme bağlanmıştır.
- 8 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe giren Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5728 sayılı Kanunla Dernekler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerle yasaklanan eylemlere ilişkin belirlenen cezalar hafifletilmiştir.

- 27 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile 5 Haziran 1935 tarihli ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni kanunda getirilen değişiklikler arasında; kanunun uygulamasının uluslararası karşılıklılık esasına dayanması, Vakıflar Meclisinin (VM) 5 kişiden 15 kişiye çıkarılması ve mecliste yeni, mühlak ve cemaat vakfı temsilcilerinin de bulunması, kuruluş malvarlığının Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) yerine Vakıflar Meclisince belirlenmesi, şube ya da temsilcilik açmak için VGM'den izin alınması yerine VGM'ye beyanda bulunulması, yabancıların vakıfların yönetim organında görev alabilmeleri, kurucu olma şartına ilişkin tüm kısıtlamaların kaldırılması, VGM'nin yetkilerinin bir kısmının VM'ye devredilmesi, mal edinmek için vakıfların izin alması şartının kaldırılması, özel vakıf ormanlarının kurulabilmesi, vakıfların uluslararası faaliyetlerinin izne tabi olmaktan çıkarılması, vakıfların yurtiçinden ve yurtdışından bağış ve yardım alabilmelerinin hükme bağlanması, vakıfların kâr amacı güden şirket kurması ve kurulmuş şirketlere ortak olabilmesinin izne tabi olmaktan çıkarılması, vakıfların varlıklarını sadece devlet bankalarına değil herhangi bir bankada değerlendirebilmeleri, vb. gibi kolaylaştırıcı düzenlemeler getirilmiştir.
- Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 18 Şubat 2009 tarihli ve 5838 sayılı Kanun ile Dernekler Kanununun 10. Maddesi değiştirilerek, derneklerin siyasi partilerden yardım alıp bunlara yardımda bulunabilmesi hükmü kaldırılmıştır.
- 27 Nisan 2009 tarihinde yürürlüğe giren 5892 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 1 Mayıs gününün Emek ve Dayanışma Günü tatili olması

kararlaştırılmıştır.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında 7 Mayıs 2009 tarihli ve 5982 sayılı Kanun ile Anayasa'nın 166. Maddesinde yapılan değişiklikle Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kurulması ile kuruluş ve işleyişinin kanunla belirleneceği öngörülmüştür. Bahsekonu Konsey'in kurulması ile karar alma sürecine daha geniş bir katılım sağlanması hedeflenmiştir.
- 25 Temmuz 2010 tarihinde yürürlüğe giren 6008 sayılı Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda "Çocuklar İçin Uygulanmayacak Hüküm" başlığı altında, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılarak direnme suçunu veya katıldıkları toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında propaganda suçunu işleyen çocuklar hakkında bu suçlara bağlı olarak ayrıca Terörle Mücadele Kanununun ilgili hükümlerinin uygulanamayacağı hükmü eklenmiştir.
- 12 Eylül 2010 tarihinde kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında 7 Mayıs 2009 tarihli ve 5982 sayılı Kanunla Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kurulması ile kuruluş ve işleyişinin kanunla belirleneceği öngörülmüştür. Bahsekonu Konsey'in kurulması ile karar alma sürecine daha geniş bir katılım sağlanması hedeflenmiştir.

Din ve İnanç Özgürlüğü

- (İkinci Uyum Paketi; 09 Nisan 2002) Dernekler Kanunu'nun 5. maddesinin altıncı bendinde yapılan değişiklikle "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde ırk, din, mezhep, kültür veya dil farklılığına dayanan

azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek veya Türk dilinden veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak” amacı çerçevesinde dernek kurulması yasak kapsamından çıkarılmıştır.

- (İkinci Uyum Paketi; 09 Nisan 2002) Dernekler Kanunu’nun 6. maddesinde yapılan değişiklikle, derneklerin Tüzük ve diğer dernek mevzuatının yazımında ve yayınlanmasında, genel kurullarında, özel veya resmi açık veya kapalı yer toplantılarında Kanunla yasaklanmış dilleri, dernekçe düzenlenen veya dernek adına iştirak edilen açık veya kapalı yer toplantılarında Kanunla yasaklanmış dillerle yazılmış pankart, levha, plak, ses ve görüntü bandı, broşür, el ilanı, beyanname ve benzerlerini, mühür ve başlıklı kâğıtlarda dernek isminden ve varsa işaretinden başka isim ve işaretleri kullanmaları yasak kapsamından çıkarılmıştır.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) 3194 Sayılı İmar Kanununa Ek 2. madde değişikliği ile lüzumlu “cami yerleri” ifadesi “ibadet yerleri” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, önceden müftü izni gerekli iken, yapılan değişiklikle mülki idare amirinin izni getirilmiştir. Bu değişiklikle farklı din ve inançlara sahip bireylerin ibadet yerlerine ilişkin özgürlükleri genişletilmektedir.
- 12 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren Valilik ve Kaymakamlık Büroları Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle, İller İdaresi Genel Müdürlüğü ile valilik ve kaymakamlıklar aracılığıyla İçişleri Bakanlığı, gayrimüslim azınlığa ait dini, hayri, sıhhi, sosyal, eğitimsel ve kültürel müesseseler ile bunların kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesiyle görevlendirilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğüne

tutulan ilgili dosyalar yukarıda sayılan birimlere devredilmiştir.

- Yeni Nüfus Hizmetleri Kanunu 29 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunla, aile kütükleri ile nüfus cüzdanlarında din bilgisinin tescili, değiştirilmesi, silinmesi veya din hanesinin boş bırakılması için ilgili kişinin İdareye yazılı başvurusu yeterli olmaktadır. Söz konusu Kanunun uygulanmasına ilişkin 2006/11081 sayılı Yönetmelik 23 Kasım 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 82. ve 96. maddeleri din bilgisinin tescili, değiştirilmesi, silinmesi veya din hanesinin boş bırakılması konusunu düzenlemektedir.
- İçişleri Bakanlığının 19 Haziran 2007 tarihli ve 2007/63 sayılı Genelgesinde, Anayasamızın ilgili maddelerine ve yasalarımıza, taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalara ve AB katılım sürecimize atıfta bulunarak, eşitlik ilkesine ve ibadet özgürlüğüne dikkat çekilmekte ve son dönemde gayrimüslim vatandaşlarımıza, bu vatandaşlarımıza ait ibadethanelere ve benzeri yerlere saldırılarda artış olduğu ve bu durumun vatandaşlarımızı korku, panik ve umutsuzluğa sevk edebildiği belirtilmektedir. Genelgede devamla, saldırılardaki artışın ülke güvenliğine tehdit oluşturduğu, ulusal değerlerimizle çeliştiği ve uluslararası platformlarda eleştiri konusu yapıldığı belirtilerek, çeşitli önlemlerin alınması tüm Valiliklerden istenmektedir.
- 28-30 Ocak 2010 tarihlerinde demokratik açılım çalışmaları kapsamında, Alevi vatandaşlarımızın sorunlarını ve taleplerini demokrasi ve insan hakları temelinde ele alınmasını amaçlayan çalıştaylar, Alevi Açılımı koordinatörü Devlet Bakanı Sayın Faruk

Çelik başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu çalıştayların nihai raporu 2011 yılı Mart ayında açıklanmıştır.

- Reform İzleme Grubu'nun 14 Mart 2006 tarihli toplantısında alınan karar uyarınca, farklı inanç gruplarına mensup vatandaşlarımızın sorunlarını ve görüşlerini dinlemek üzere ilgili kuruluşlarımızın temsilcilerinden oluşan heyetlerin İstanbul'da temaslarda bulunması şeklinde başlatılmış olan uygulama kapsamında, çeşitli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler vesilesiyle, farklı inanç gruplarına mensup vatandaşlarımızın sorunlarına yönelik istişarelerde bulunulmuştur.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği; İçişleri, Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıkları; Vakıflar Genel Müdürlüğü ve YÖK Başkanlığı temsilcilerinden oluşan kurumlar arası bir heyet, 6-8 Haziran 2007 tarihleri arasında farklı inanç gruplarını temsil eden cemaatlerin temsilcilerini İstanbul'da ziyaret etmiştir.
- Bu çerçevede 2010 yılı içerisinde de Bakanlığımız koordinatörlüğünde, dönemin ilgili kurumlarımızın temsilcilerinden oluşan üst düzey heyet 12 Şubat 2010 tarihinde İstanbul'da farklı inanç gruplarının temsilcileri ile bir toplantı yapmıştır. Aynı uygulama kapsamında, 13-14 Mayıs 2010 tarihleri arasında farklı kurumların temsilcilerden oluşan üst düzey heyet İstanbul'da farklı inanç gruplarını temsil eden cemaatlerin temsilcilerini ziyaret etmişlerdir.
- 13 Mayıs 2010 tarihinde, "Gayrimüslim Vatandaşların Sorunlarının Çözülmesine İlişkin Talimat İçeren 2010/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi", farklı inanç grubuna mensup vatandaşlarımızla tüm uygulamalarda ilgili kurum ve kuruluşların bu konuda

uygulamadan kaynaklanabilecek sorunların tam anlamıyla giderilmesi için gereken hassasiyeti göstermeleri hakkında bir Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır.

- Ülkemizde hoşgörü ve karşılıklı anlayış ortamının güçlendirilmesi bakımından önemli gelişmeler yaşanmaktadır. İlki 15 Ağustos 2010 tarihinde ve ikincisi 15 Ağustos 2011 tarihinde olmak üzere Trabzon'un Maçka ilçesinde uzun yıllardan beri kapalı olan tarihi Sümela Manastırında Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos'un yönettiği ve yurt içi ile yurt dışında son derece olumlu yankılar bulan ayinler düzenlenmiştir.
- Benzer şekilde, 19 Eylül 2010 tarihinde Van'ın Akdamar Adası'ndaki Surp Haç Ermeni Kilisesi'nde yaklaşık 95 yıl aradan sonra ilk dini ayin yapılmıştır. Ayine çeşitli ülkelerden gelen Ermeniler yoğun ilgi göstermiştir. 19 Eylül 2010 tarihinde yapılan ayinden yaklaşık bir yıl sonra, 11 Eylül 2011 tarihinde Van Akdamar Surp Haç Kilisesinde ikinci kez ayin yapılmıştır. Yapılan ayinler kamuoyunda son derece olumlu şekilde yankılanmıştır.
- İzmir'in Çeşme İlçesi Alaçatı Beldesi'nde, 28 Mayıs 2011 tarihinde, 88 yıl önce kilise olan Pazar Yeri Camii'nde, Fener Rum Patriği Bartholomeos'un yönettiği bir ayin düzenlenmiştir. Bahse konu ayin, bu camide Cumhuriyet tarihinde düzenlenen ilk ayin olma özelliğini taşımaktadır.
- Diyarbakır İli Sur İlçesinde bulunan Surp Giragos Ermeni Ortodoks Kilisesi restorasyon çalışmalarının ardından 22 Ekim 2011 tarihinde yapılan tören ve 23 Ekim 2011 tarihinde gerçekleştirilen ayin ile ibadete açılmıştır. Ortadoğudaki en büyük kilise

olan Surp Giragos Ermeni Ortodoks Kilisesinin açılış törenine New York, Washington, Halep Ermeni Kiliseleri Patrikleri ve İstanbul Rum Ortodoks Kilisesi ile Süryani Cemaati temsilcileri katılmıştır.

D. EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR

Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği

- 8 Aralık 2001 tarihinde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile 4722 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunla kadın-erkek eşitliği konusunda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Yeni Türk Medeni Kanunu, evlilik içinde eşlere eşit haklar getirmiştir.
- Anayasada 3 Ekim 2001 ve 7 Mayıs 2004 tarihlerinde yapılan değişikliklerle "aile kurumunun eşler arasında eşitliğe dayanması", "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ibareleri Anayasa'ya girmiş, Anayasa'da kadın-erkek eşitliği ilkesi güçlendirilmiştir.
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine ilişkin İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 4770 sayılı Kanun 2 Ağustos 2002 tarihli ve 24834 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kadın haklarının ihlali halinde izlenecek mekanizmaları belirleyen Protokol, cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine katkı sağlamakta olup, Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmenin etkinliğini artırmıştır.
- 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren İş Kanunu, işçi-işveren ilişkisinde cinsiyet eşitliği dâhil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım

yapılmamasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

- (Altıncı Uyum Paketi;19 Temmuz 2003) Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle "Töre cinayetleri" olarak bilinen durumlarda fiilin cezasında indirim yapılmasını içeren madde yürürlükten kaldırılmıştır.
- 14 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen ve Devlet Memurları Kanununa değişiklik getiren 5223 sayılı Kanun ile Resmi Gazete'de 26 Ağustos 2004 tarihinde yayınlanan Tebliğ ile devlet memurlarına doğum süresi sebebiyle verilen izin 9 haftadan 16 haftaya çıkarılmıştır.
- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat Kanunu Tasarısı TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve 6 Kasım 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni teşkilat kanunu çerçevesinde anılan kuruluşun ismi Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) olarak değiştirilmiştir.
- 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren ve kadın-erkek eşitliği gözetilerek hazırlanan 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununda kadının mağdur olduğu birçok suç, topluma karşı işlenen suçlar kapsamından çıkarılıp, kişilere karşı işlenen suçlar kapsamına alınmış ve cezaları ağırlaştırılmıştır.
- 13 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren Belediye Kanununun 14. maddesi ile nüfusu elli binin üzerinde olan belediyelere "kadın sığınma evi" açılması görevi verilmiştir.
- 6 Haziran 2005 tarihinde "Kadının Statüsü Danışma Kurulunun Oluşumu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik; Kadının Statüsü Danışma Kurulunun

oluşumu, görevleri, gündemi, toplanması ve çalışması ile ilgili hususları düzenlemektedir.

- Töre ve namus cinayetleri ile kadın ve çocuklara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasına ilişkin Karar, 26 Mayıs 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Avrupa Komisyonu ve ABGS tarafından 10-11 Temmuz 2006 tarihlerinde “Avrupa ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku” konulu TAİEX semineri düzenlenmiştir. Seminerde Avrupa’da kadın hakları ve kadına yönelik şiddetle mücadele, uluslararası sözleşmeler ile Türkiye’deki durum ve yürütülen çalışmalar tartışılmıştır.
- Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler ile ilgili 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 4 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Genelgede, kadın ve çocuklara yönelik şiddet ile töre cinayetlerinin sebeplerinin araştırılması ve çözüm önerilerinin bulunması için koordinatör, sorumlu ve işbirliği yapılacak kurum ve kuruluşlar belirlenmektedir.
- İçişleri Bakanlığı ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü arasında 26 Aralık 2006 tarihinde “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Polisin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi Projesi Protokolü” imzalanmıştır. Protokol çerçevesinde Emniyet Teşkilatı personeline kadın hakları konusunda eğitim verilmiştir.
- 4 Nisan 2007 tarihinde Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yayımlanmıştır. Kanun değişikliği ile oturdukları evlerde imal ettikleri ürünleri işyeri açmaksızın satanlar gelir

vergisinden muaf tutulmaktadır.

- 4 Mayıs 2007 tarihinde 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunda değişiklik yapılmıştır. Kanunun 1. ve 2. maddesinde yapılan değişiklikler ile aile ve aile bireylerine karşı şiddet uygulayan kişilerin tanımları genişletilmiş ve bu kişilere yönelik olarak alınacak tedbirler artırılmıştır.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından, 2008-2013 dönemini kapsayan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” hazırlanmıştır. Söz konusu Eylem Planı, eğitim, ekonomik hayat, sağlık, karar alma süreçlerine katılım, çevre, medya, insan hakları, yoksulluk, kurumsal mekanizmalar gibi alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla hedef ve stratejiler belirlemiştir.
- 2008 yılında başlayan ve 2013 yılına kadar sürecek “Ana Kız Okuldayız Kampanyası” ile kadın okur-yazarlığının artırılması hedeflenmektedir. Kampanya kapsamında bugüne kadar 209 bin kadın okuma-yazma kursunu tamamlamıştır.
- 1 Mart 2008 tarihinde “Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, aile içi şiddete maruz kalan aile bireylerinin korunması amacıyla şiddet uygulayan aile bireyleri hakkında alınacak tedbirleri ve bu tedbirlerin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.
- ABGS ve Avrupa Komisyonu tarafından 7-8 Ekim 2008 tarihlerinde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Geliştirme” konulu TAİEX semineri düzenlenmiştir.
- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu, 24 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye

Büyük Millet Meclisinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur. Komisyon, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin her alanda sağlanması, kadınların siyasi hayata katılmalarının artırılmasını amaçlamaktadır. 15 Nisan 2010 tarihinde de “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar” alınmıştır.

- Adalet Bakanlığı ile Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı arasında “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Yargı Mensuplarının Rolü Projesi Protokolü” 1 Nisan 2009 tarihinde imzalanmıştır. Aile mahkemesi hâkimleri ile Cumhuriyet savcılarına yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet gibi konularında seminerler düzenlenmiştir.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Emniyet Genel Müdürlüğü arasında, aile içi şiddet mağduru kadın ve çocuklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla 22 Ekim 2009 tarihinde üçlü bir protokol imzalanmıştır
- İçişleri Bakanlığının “Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları” konusundaki 2010/10 sayılı Genelgesi 19 Şubat 2010 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Genelge; kadınlar ve kız çocuklarının insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik uygulamaların yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir.
- 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum sonucunda kabul edilen Anayasa değişikliği paketinde getirilen değişikliklerle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilere yönelik pozitif ayrımcılık uygulamaları mümkün kılınmıştır.
- 25 Şubat 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6111 sayılı

“Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun, 4857 sayılı İş Kanunu’nun ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu’nun ilgili maddelerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda, kadın memurların doğum öncesi analık izninin kullanılmayan bölümü doğum sonrası analık izni süresine ilave edilebilecek, kadın memura analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde birbuçuk saat süt izni verilecek, doğum yapan memura, doğum sonrası analık izni süresinin bitiminden; eşi doğum yapan memura ise, doğum tarihinden itibaren istekleri üzerine yirmi dört aya kadar aylıksız izin verilebilecek, kadınların mesleğe başlamalarından itibaren yeterlilik durumlarına göre 48 ay veya 36 ay süresince sigorta primlerinin işveren hissesine ait tutarın işsizlik sigortası fonundan karşılanacaktır.

- “Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması” konulu Başbakanlık Genelgesi 25 Mayıs 2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Toplumsal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadınların sosyo-ekonomik konularının güçlendirilmesi, kadın istihdamının artırılması ve eşit işe eşit ücret konularını düzenlemektedir. Genelgeyle, “Kadın İstihdamı Ulusal İzleme ve Koordinasyon Kurulu” oluşturulması kararlaştırılmıştır.
- 2011 yılının Mart ayında İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Önlenmesi Hakkında 2011/2 No’lu Başbakanlık Genelgesi yayınlanmıştır.

- 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur.
- Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, 29 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Türkiye, söz konusu Sözleşme’yi imzalayan ülkeler arasında, Sözleşme’yi onaylayan ilk ülke olmuştur.

Çocuk Hakları

- 26 Mayıs 2000 tarih ve 2000/14 sayılı “Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Üst ve Alt Kurulları” konulu Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Türkiye’de Çocuk Hakları ile ilgili koordinatör kuruluş olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun bu görevini daha etkin yürütebilmesini sağlamak üzere, ilgili kamu kurumlarının en üst düzeyde temsil edildiği, Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Üst ve Alt Kurulları kurulmuştur.
- Başta Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme olmak üzere yürürlükteki mevzuat esas alınarak Emniyet Teşkilatının çocuklara yönelik hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla “Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği” 13 Nisan 2001 tarih ve 24372 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Hakkında 9 Mayıs 2002 tarihli ve 4755 sayılı Kanun, 14 Mayıs 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) 5352 Sayılı Adli Sicil Kanununda değişiklik yapılmıştır. Adli Sicil Kanununun 5. maddesi değiştirilerek, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede belirlenen esaslara paralel olarak, on sekiz yaşından küçükler hakkında adli sicile geçirilen bilgilerin ancak sayılan istisnai durumlarda talep edilebilmesi düzenlenmiştir.
- Türkiye, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine 23 Eylül 2003 tarihinde, Çocuk Hakları Sözleşmesinin Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmasına İlişkin Ek Protokole ise 4 Haziran 2004 tarihinde taraf olmuştur.
- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 15 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, çocuk mahkemelelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsamaktadır.
- (Altıncı Uyum Paketi;19 Temmuz 2003) ile Türk Ceza Kanunu’nda değişiklik yapılmıştır. (TCK Değişiklik 1 Haziran 2005) Türk Ceza Kanunu’nda yapılan değişiklik ile “Namus için çocuk öldürme” suçunun failine verilen cezalar ağırlaştırılmıştır. Buna göre, yeni doğmuş çocuğun yaşam hakkının daha kuvvetli korunması ve cezalarda caydırıcılığın sağlanması amacıyla anası tarafından “şeref kurtarmak” gerekçesiyle yeni doğmuş çocuğa karşı öldürme fiilinin işlenmesi halinde verilecek cezanın, 8 - 12 yıl olarak uygulanması düzenlenmiştir.
- 25 Mart 2005 tarihinde yayımlanan Başbakanlık Genelgesi ile sokakta yaşayan/çalışan çocukların tedavi, rehabilitasyon ve eğitiminin sağlanarak topluma kazandırılmaları amaçlanmaktadır.

- Töre ve namus cinayetleri ile kadın ve çocuklara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasına ilişkin Karar, 26 Mayıs 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 4 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Genelge; çocuk ve kadınlara yönelik şiddet hareketleriyle töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için alınacak tedbirler ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.
- Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına ilişkin Karar, 29 Kasım 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Komisyon çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulmuştur.
- Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 23 Aralık 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Korunma ihtiyacı olan veya suçta sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.
- Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 24 Aralık 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, denetim altına alınmasına karar verilen, korunma ihtiyacı olan ve suçta sürüklenen çocuklar hakkında yürütülecek uygulamalar ile sosyal inceleme raporlarına ve suçta sürüklenen çocukların soruşturma ile yargılama usullerine ilişkin kuralların uygulanmasına ve bu konuyla

- ilgili olarak görev yapanların hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimine dair usul ve esasları kapsamaktadır.
- 5717 sayılı Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yön ve Kapsamına Dair Kanun, 4 Aralık 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 5 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girmiş ve konuyla ilgili olarak Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Konulu 2008/12 sayılı Genelge yayımlanmıştır. Bu düzenlemeler ile çocuk evlerine ilişkin uygulamalarda dikkate alınması gereken hususları düzenlemektedir.
- 2008 yılında TBMM bünyesinde Çocuk Hakları İzleme Komitesi kurulmuştur. Komite; Çocuk Hakları Sözleşmesinin Türkiye’de uygulanmasını izlemek, çocuk hakları konusunda başta TBMM olmak üzere, kamuoyunda duyarlılığı artırmak amacıyla kurulmuştur.
- Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük’ün Yürürlüğe Konulmasına Dair Karar, 15 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Suça Sürüklenen/Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar olan “Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar” başlıklı Uluslararası Sempozyum, 27-29 Nisan 2009 tarihleri arasında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından, UNICEF Türkiye Temsilciliği’nin teknik, Polis Akademisi Önleyici Hizmetler ve Çocuk Suçluluğu Araştırma Merkezi’nin akademik desteği ile düzenlenmiştir.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Koruma Bakım ve Rehabilitasyon

Merkezleri Yönetmeliği, 4 Eylül 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- Bazı Ülkelerin ve Beyanla Brezilya'nın "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşme"ye katılmalarına ilişkin kabul beyanında bulunulması hakkında karar, 4 Kasım 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 2010/10 sayılı 19 Şubat 2010 tarihli "Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları" Genelgesi yayımlanmıştır. Genelge; kadınlar ve kız çocuklarının insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik uygulamaların yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir.
- 958 Sayılı "Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasına İlişkin Karar", 24 Şubat 2010 tarihli 27503 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 6008 sayılı Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 25 Temmuz 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunla Terörle Mücadele Kanununda yer alan çocuklara verilecek cezalar ile yargılanacakları mahkemeler konusundaki bazı istisnalar kaldırılmak suretiyle çocuklar lehine düzenlemeler yapılmakta, terör suçu işleyen çocukların koşullu salıverilme süreleri 3/4'den 2/3'e indirilmekte ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32. ve 33. maddelerinde yer alan cezalar indirilmektedir. Ayrıca, çocukların toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında işledikleri memurun görevini yaptırmamak için direnme suçu veya propaganda suçu nedeniyle ayrıca örgüt üyeliği suçundan dolayı ceza verilmemesi hususları düzenlenmiştir.

- Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 10 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Çocuk Adalet Sistemi

- 23 Temmuz 2002 tarihinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumundan Sorumlu Devlet Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında İşbirliği Protokolü imzalanmıştır.
- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) Adli Sicil Kanununun 5. maddesi değiştirilerek, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede belirlenen esaslara paralel olarak, on sekiz yaşından küçükler hakkında adli sicile geçirilen bilgilerin ancak sayılan istisnai durumlarda talep edilebileceği öngörülmüştür. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 34. maddesi de, bu maddede düzenlenen esaslar Adli Sicil Kanununun 5. maddesine yansıtılmakta olduğundan, yürürlükten kaldırılmıştır. Adli Sicil Kanununun 8. maddesinde yapılan değişikliklerle, "adli sicilden silinemeyecek suç kavramı" ortadan kaldırılmış ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye uygun olarak, suç tarihinde on sekiz yaşını tamamlamamış olanları kapsayacak biçimde yapılan düzenlemeyle AİHM'nin ihlâl kararı verdiği durumlarda ihlâl kararına konu olan suçlarla ilgili bilgilerin bilgi arşivinde saklanması önlenmesi amaçlanmıştır.
- (Yedinci Uyum Paketi; 7 Ağustos 2003) Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda yapılan değişikliklerle Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme hükümleri doğrultusunda 18 yaşını bitirmemiş olanların "çocuk" sayılması için, "15" ibaresi "18" şeklinde değiştirilmiştir.

- 13 Ocak 2004 tarihinde Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevi ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin ve 5036 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.
- 15 Temmuz 2005 tarihinde 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, TCK ve CMK ile uyumlu hale getirilmiştir.
- 2 Ocak 2006 tarihinde Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetlerine Dair Genelge yürürlüğe girmiştir.
- 23.12.2006 tarihinde Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir.
- 23 Aralık 2006 tarihinde Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir.
- 23 Aralık 2006 tarihinde Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir.
- 1 Mart 2008 tarihinde 5739 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiştir.
- 6008 sayılı Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 25 Temmuz 2010 tarihli ve 26752 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunla, Terörle Mücadele Kanununda yer alan çocuklara verilecek cezalar ile yargılanacakları mahkemeler konusundaki bazı istisnalar kaldırılmak suretiyle çocuklar lehine düzenlemeler yapılmakta, terör suçu işleyen çocukların koşullu salıverilme süreleri 3/4’den 2/3’e indirilmekte ve 2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun 32. ve 33. maddesinde yer alan cezalar indirilmektedir. Ayrıca, çocukların toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında

işledikleri memurun görevini yaptırmamak için dinleme suçu veya propaganda suçu nedeniyle ayrıca örgüt üyeliği suçundan dolayı ceza verilmemesi hususları düzenlenmiştir.

Sosyal Bakımdan Korunmaya Muhtaç veya Engelli Kişiler

- “Hasta Hakları Yönetmeliği”, 1 Ağustos 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, hasta haklarının neler olduğu ve uygulamaya ilişkin esas ve usulleri belirlemektedir.
- 1 Ağustos 1998 tarihinde yürürlüğe giren Hasta Hakları Yönetmeliği ve 26 Nisan 2005 tarih ve 3077 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Hasta Hakları Uygulama Yönergesi ile hastanelerde “Hasta Hakları Birimleri” faaliyete geçmiştir.
- Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında 5378 Sayılı Kanun, 7 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı, özürllülüğün önlenmesi, özürllülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır.
- Özürlüler Veritabanı Oluşturulmasına ve Özürlülük Bilgisinin Nüfus Cüzdanında Yer almasına Dair Yönetmelik, 30 Ekim 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- “Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik” 16 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- “Bakıma muhtaç özürlülerin tespiti ve bakım hizmeti esaslarının belirlenmesine ilişkin Yönetmelik”, “Bakıma muhtaç özürlülere yönelik resmi kurum ve kuruluşlar bakım merkezleri Yönetmeliği” ile “Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği” 30 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Sosyal olarak savunmasız ve/veya engelli kişiler söz konusu olduğunda, zihinsel sağlık alanında, insan ve hasta haklarının ışığında, hastanelerde elektrokonvulsif tedavinin kullanımının düzenlenmesi konusunda bir Bakanlar Kurulu kararı yayımlanmıştır.
- İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 26 Mayıs 2008 tarihli ve 26887 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu düzenleme ile işverenlerin teşvik edilmesi sağlanarak özürlü bireylerin istihdamının artırılması amaçlanmaktadır.
- “Özürlüler Veri Tabanı Oluşturulmasına ve Özürlülere Kimlik Kartı Verilmesine Dair Yönetmelik”, 19 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- “65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşları ile özürlü ve muhtaç Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair Yönetmelik”, 1 Ağustos 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- “Bakıma muhtaç özürlülerin tespiti ve bakım hizmeti esaslarının belirlenmesine ilişkin yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik”, 16 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 14 Mart 2009 ve 27169 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 25 Nisan 2009 tarihli ve 27210 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5825 sayılı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, 27 Nisan 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- “Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılmasına Dair Yönetmelik”, 9 Temmuz 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği 4 Eylül 2009 tarihli ve 27339 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle, suça sürüklenen veya ceza infaz kurumundan salıverilen çocuklardan haklarında bakım tedbiri/korunma kararı verilen çocukların rehabilitasyonu amacıyla oluşturulacak koruma bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin; çalışması, hizmet standardı, ilgili kişi ve kurumlar arasında eşgüdüm ve koordinasyonu ile hizmetin etkin ve verimli yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmektedir.

- BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 28 Eylül 2009 tarihinde onaylanmıştır.

Sendikal Haklar

- 15 Ağustos 2002 tarihinde yürürlüğe giren İş Kanunu ve Sendikalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 9 Ağustos 2002 tarihli ve 4773 sayılı Kanun ile sendikal hakların genişletilmesi amacıyla işveren ve işçi ilişkilerine dair hükümlerde değişiklikler yapılmıştır.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 9 Ağustos 2002): Sendikal haklarla ilgili olarak Serbest Bölgeler Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır. Serbest Bölgeler Kanunu'nda yapılan değişiklikle, serbest bölgelerde 10 yıl süreyle konulan grev yasağı kaldırılmıştır.
- 6 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5198 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu, Sosyal Sigortalar Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla, kamu sendikalarının kurulması, üyelik ve faaliyetleri ile ilgili kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır.
- 16 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe giren Sendikalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanunla sendika ve konfederasyonların yönetim kurulu kararıyla sosyal, kültürel ve yardım faaliyetlerinde bulunabilmeleri hükme bağlanmıştır.
- Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ile Avrupa Sosyal Şartında değişiklik getiren Protokol 27 Eylül 2006 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış ve 3 Ekim 2006 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı 1 Ağustos 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- Avrupa Komisyonu ve ABGS tarafından düzenlenen "Avrupa ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku" TAİEX seminerleri kapsamında sendikal haklar semineri 22-23 Mart 2007 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiştir. AB ve ILO yetkilileri, Türk ve yabancı akademisyenler, kamu kurum ve kuruluşları temsilcileri ile sendika konfederasyonları temsilcilerinin katıldığı seminerde Avrupa'da sendikal haklar, ILO Sözleşmeleri ve Türkiye'deki sendikal haklar mevzuatı ve öngörülen mevzuat değişiklikleri tartışılmıştır.
- Sendikalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 26 Mayıs 2007 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 1 Haziran 2007 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan değişiklikle, sendikaların yönetim kurullarında görev alabilmek için işçi olarak en az 10 yıl çalışma koşulu (madde 14/4) kaldırılmıştır.
- 5892 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 27 Nisan 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunla, ulusal bayram ve genel tatillere 1 Mayıs günü Emek ve Dayanışma Günü tatili olarak eklenmiştir.

Anayasa

Ayrımcılıkla Mücadele

- 10 Haziran 2003 tarihinde 4857 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz ibaresini içeren 5. madde ile ayrımcılığın önlenmesi hedeflenmiştir. Tam süreli çalışan işçiler, kısmî süreli çalışan işçiler

ve belirsiz süreli çalışan işçiler karşısında belirli süreli çalışan işçiler hakkında farklı işlem yapılmaması yönünde yenilikler getirilmiştir.

- Yeni İskân Kanunu, 26 Eylül 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni Kanunla, iskâna tabi tutulmayacak kişilere ilişkin hükümlerde, ayrımcılık olarak nitelenebilecek bir ifade olan “Çingene” ibaresi metinden çıkarılmıştır.
- 2009 yılında Reform İzleme Grubu bünyesinde “Ayrımcılıkla Mücadele Görev Gücü” kurulmuştur.
- 10 Aralık 2009 tarihinde, İstanbul’da Roman Açılımından sorumlu Devlet Bakanı Faruk Çelik başkanlığında Roman vatandaşlara yönelik olarak ilk defa bir çalıştay düzenlenmiştir.
- Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği koordinasyonunda, “Türkiye’deki Romanlar Vatandaşlar” konusunda, 15-16 Aralık 2010 tarihlerinde İstanbul’da bir TAİEX semineri düzenlenmiştir.
- Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 19 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanunu’nun “Tabiiyetsiz veya yabancı devlet tabaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı صلاحیyetlidir.” şeklindeki 21. maddesi “Tabiiyetsiz veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı yetkilidir.” şeklinde değiştirilmiştir. Böylece Roman vatandaşlarımıza yönelik ayrımcı ifade sözkonusu maddenin ikinci fıkrasından kaldırılmıştır.

- Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimi: Roman Çocuklar ve Eğitim Çalıştayı, 18-19 Şubat 2011 tarihlerinde UNICEF ve Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda icra edilmiştir.
- TAİEX mekanizması çerçevesinde, İŞKUR ve Avrupa Komisyonu İstihdam, Sosyal İşler ve İçerme Genel Müdürlüğü işbirliği ile 15-16 Eylül 2011 tarihlerinde Roman vatandaşlarımızın işgücü piyasasına daha fazla entegre olabilmeleri için yapılabilecekler konusunda “Roman Vatandaşlarımızın Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonunun Sağlanması İçin Çözüm Önerileri” konulu bir çalıştay düzenlenmiştir.

Mülkiyet Hakları

- 24 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe giren 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununa Ek 3., 8., 10. ve 11. madde değişikliği ile kamulaştırmanın oluşturulması, satın alma usulü, kamulaştırma bedelinin mahkemece tespiti ve taşınmaz malın idare adına tescilli konularında taşınmaz mal sahibi lehine düzenlemeler getirmektedir.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 9 Ağustos 2002) Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 3. maddesinde gerçekleştirilen değişiklikle, yabancı ülkelerde kurulmuş olup, Türkiye’de şube açmış ve açmak arzusunda olan vakıfların faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Bu sayede, yabancı vakıfların Türkiye’deki faaliyetleri açısından eksikliği hissedilen hukuki dayanak sağlanmış olmaktadır.
- (Üçüncü Uyum Paketi; 9 Ağustos 2002) Vakıflar Kanunu’nun birinci maddesinde gerçekleştirilen

değişiklikle gayrimüslim cemaat vakıflarının taşınmazları konusu ele alınmıştır.

- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) Vakıflar Kanununun 1. maddesi değişikliğiyle üçüncü uyum paketi çerçevesinde gayrimüslim cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmelerine ilişkin olarak getirilen Bakanlar Kurulu şartı kaldırılmış ve bu konuda "Vakıflar Genel Müdürlüğünün izni" şartı getirilmiştir. Bu sayede gayrimüslim cemaat vakıflarının taşınmaz edinmelerine ilişkin prosedür kolaylaştırılmıştır. Konuyla ilgili usul ve esasların bir yönetmelik tarafından düzenleneceği de belirtilmiştir.
- (Altıncı Uyum Paketi; 19 Temmuz 2003) Vakıflar Kanununa eklenen geçici 2. madde ile; tüm bireylerin ayırım yapılmaksızın temel hak ve özgürlüklerden yararlandırılması alanında, cemaat vakıflarının tasarrufları altında bulunduğu belirlenen taşınmaz malların vakıf adına tescili için yapılacak başvurular bakımından öngörülen "altı aylık" süre "on sekiz aya" çıkarılmıştır. Ayrıca, İmar Kanununda yapılan değişiklikle, farklı din ve inançlara sahip bireylerin ibadet yerlerine ilişkin özgürlükleri genişletilmiştir.
- (Yedinci Uyum Paketi; 07 Ağustos 2003) Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Ek Madde 3'te yapılan değişiklikle, vakıfların yurtdışı faaliyetlerine ilişkin izin prosedürü kolaylaştırılmakta, konuyla ilgili olarak Bakanlar Kurulu yerine, İçişleri Bakanlığının izni esası getirilmektedir.
- Cemaat Vakıflarının Yönetim Kurulu Seçimlerine İlişkin Esas ve Usullere Dair Yönetmelik 16 Eylül 2004 tarihinde yayımlanmıştır. Yönetmelikle, bu vakıfların seçim çevreleri de genişletilebilmektedir.

- Tapu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 7 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tapu Kanunu'nun 4916 sayılı Kanunla değiştirilen yabancıların Türkiye'de taşınmaz mal edinmelerine imkân veren 35'inci maddesinin Anayasa Mahkemesince iptali üzerine, 26 Nisan 2005 tarihli 25797 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Esas: 2003/70, Karar: 2005/14 sayılı iptal kararı doğrultusunda ve hukuki boşluğun doğmaması için, iptal kararının yürürlüğe girdiği 26 Temmuz 2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yeni düzenlemeler yapılmaktadır.
- 5737 sayılı Vakıflar Kanunu 27 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, kuruluşu ve yönetimi, faaliyetleri, denetimleri, temsilcileri mal varlıkları, kültür varlıklarının korunması, mali ve ekonomik açılardan yeni düzenlemeler getirilmiştir.
- Yeni İskân Kanunu 19 Eylül 2006 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 26 Eylül 2006 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni Kanunla Çingenerler hakkındaki ayrımcı ifadeler metinden çıkarılmıştır.
- Cemaat Vakıfları Yönetim Kurulu Seçimlerinin Seçim Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik, 27 Eylül 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Vakıflar Kanununda öngörülen Vakıflar Yönetmeliği, 27 Eylül 2008 tarihli ve 27010 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Vakıflar Yönetmeliği'nde, cemaat vakfı yöneticilerinin seçimi ile ilgili düzenlemeler 29-33. maddeler arasında yer almıştır. Vakıflar tarafından vakıflar meclisine üye seçilmesi ile ilgili düzenlemeler ise 97-110. maddeler arasında

yer almıştır. Cumhuriyet döneminde kurulan teşkilatlar içerisinde yegâne meclis şeklinde bir oluşuma sahip olan ve kanundan önce atanmış 5 kişiden oluşan Vakıflar Meclisi sayısal oranlar göz önüne alınmadan demokratik bir anlayışla 15 kişi olarak yapılandırılmıştır. (Cemaat vakıflarından Pandeli Laki VİNGAS asil, Simon ÇEKEM yedek üye olarak seçilmişlerdir.)

- Vakıflar Meclisi 28 Eylül 2010 tarihinde, Büyükkada Rum Yetimhanesi'nin AİHM kararına uygun olarak Patrikhane'ye devri için oybirliğiyle karar almıştır. 29 Kasım 2010 tarihinde, Yetimhane'nin tapusu, Patrikhane'ye teslim edilmiştir.
- 27 Ağustos 2011 tarihinde yürürlüğe giren Kanun Hükmünde Kararname ile Vakıflar Kanunu'na Geçici 11. Madde eklenerek, daha önce el konulan farklı inanç grubuna mensup vatandaşlarımızın vakıf mülklerinin iade edilebilmesinin yolu açılmıştır. Ayrıca, yeni düzenleme uyarınca Vakıflar Yasası'nda durumuna değinilmeyen mezarlıklar ve geçmişte cemaat vakıflarına ait olan ancak kadastro tespiti sırasında kimsenin üzerine yazılamayan yerler, cemaat vakıflarının malikliğini ispat etmesi halinde iade edilebilecektir.
- 1 Ekim 2011 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 5737 sayılı Vakıflar Kanununun Geçici 11'inci maddesinin uygulanmasına ilişkin olarak Resmi Gazete'de yönetmelik yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmelik genel itibarıyla geçici 11'inci maddeden yararlanacak vakıflardan istenilen belgeler, başvuru süresi ve hangi taşınmazların madde içerisine kabul edildiği hususlarını içermektedir. Cemaat

vakıflarının 1936 Beyannamesinde kayıtlı olması temel şart olarak belirlenmiştir.

Azinliklerin Korunması

- Türkiye'deki gayrimüslim azinliklerin sorunlarını ele almak amacıyla yeni bir kurumsal yapılanmaya gidilmiştir. Bu çerçevede, 5 Ocak 2004 tarihinde kurulan Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu, İçişleri Bakanlığının koordinasyonunda Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile ilgili Devlet Bakanlığı temsilcilerinden oluşmaktadır.
- Yeni Özel Öğretim Kurumları Kanunu 14 Şubat 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha önce yürürlükte bulunan Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda Türkçeden başka dile öğretim yapan ve yabancılar tarafından açılmış bulunan okullarda (azinlik okulları dâhil) Baş Müdür Yardımcısının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve öğretim dilini bilen Türkçe veya Türk Kültür dersleri öğretmenlerinden olması, öğretim dilini bilen Türkçe veya Türk Kültür dersleri öğretmeni bulunmadığı hallerde Türkiye Cumhuriyeti ve Türk kökenli öğretmenler arasından belirlenmesi öngörülmekteydi. Yürürlüğe giren yeni Kanun uyarınca "Türk Kökenli" ifadesi kaldırılmış olup, öğretim dilini bilen Türkçe veya Türk Kültür dersleri öğretmeni bulunmadığı hallerde okulun öğretim dilinde özel alan eğitimi görmüş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğretmenler Baş Müdür Yardımcısı olabileceklerdir.

Kültürel Haklar

- (Üçüncü Uyum Paketi; 09 Ağustos 2002) Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4/1 maddesi değişikliğiyle, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak

kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılmasının önündeki hukuki engeller kaldırılmış ve bu yayınların yapılması güvence altına alınmıştır. Bu yayınların çerçevesinin RTÜK tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirleneceği düzenlenmiştir.

Aynı Kanununun 4/f ve 4/v maddeleri değişikliğiyle de, yayın ilkeleri arasında yer alan ve çok eleştirilen “Kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında kişilerin özel hayatının yayın konusu yapılmaması” ifadesi ile “karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa ve şiddet eğilimlerini körükleyici” tanımları madde kapsamından çıkarılarak özel hayatın gizliliğine ve ifade özgürlüğünün genişletilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Kanununun 26. maddesinde yapılan değişiklikle de yeniden iletim konusu açıklığa kavuşturularak, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine uyum sağlanmaktadır. Gerçekleştirilen değişikliklerle ayrıca, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçeleri öğrenmelerinin önündeki hukuki engeller kaldırılmış ve bu dil ve lehçelerin özel kurslarda öğrenilmesi konusunun MEB tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenmesi öngörülmüştür. Söz konusu yönetmelik de 22.08.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- (Dördüncü Uyum Paketi; 11 Ocak 2003) Dernekler Kanununun 6. maddesinde, derneklerin yurtdışı temsilatörleri ve resmi olmayan yazışmalarında yabancı dilleri kullanabilecekleri kabul edilmiştir.
- (Altıncı Uyum Paketi;19 Temmuz 2003) Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda yapılan değişiklikle, “Türk vatandaşlarınınca günlük yaşamdaki geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması imkânının, hem kamu hem de özel radyo ve televizyon

kuruluşları vasıtasıyla sağlanması yasal güvenceye kavuşturulmaktadır.”

- (Altıncı Uyum Paketi;19 Temmuz 2003) Nüfus Kanununda yapılan değişiklikle, isim koyma konusundaki kriterler daraltılarak, farklı kültürlere ve örf-adetlere sahip bireylerin özel hayatlarına ve aile hayatlarına ilişkin özgürlükler genişletilmiştir.
- (Yedinci Uyum Paketi; 07 Ağustos 2003) Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanununun 2. maddesi değişikliğiyle, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesine yönelik olarak, ayrı bir bina tesis edilmeksizin, mevcut kurslarda öğrenimine imkân sağlamak amaçlanmaktadır. Maddede yapılan diğer bir değişiklikle, yürütmenin işlevselliğinin sağlanmasına yönelik olarak, Türkiye’de eğitimi ve öğretimi yapılacak yabancı dillerin tespitinde Milli Güvenlik Kurulu’nun görüşünün alınmasına ilişkin hüküm madde metninden çıkarılmaktadır.
- Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 23 Eylül 2003 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşmenin 15. maddesi, “Kültürel Yaşama Katılma Hakkı” başlığında, kültürel yaşama katılma hakkının tam olarak gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesi ile geliştirilmesinden türeyecek menfaatlerin tanınmasını içermektedir.
- Kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınınca Türk vatandaşlarınınca günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılmasına ilişkin Yönetmelik 25 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik uyarınca, radyo kuruluşları günde 60 dakikayı aşmamak üzere haftada

toplam beş saat, televizyon kuruluşları ise günde 45 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam dört saat yayın yapabilirler. TRT, Haziran 2004 itibarıyla Boşnakça, Arapça, Çerkezce, Zazaca ve Kırmancıçe televizyon ve radyo yayınlarına başlamıştır.

- TBMM tarafından 21 Haziran 2005 tarihinde kabul edilen ve 23 Haziran 2005 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 5370 sayılı Kanunla Anayasa’nın “Radyo ve Televizyon kuruluşları ve kamuya ilişkin haber ajansları” başlıklı 133. maddesi değiştirilmiştir. Bu çerçevede, maddenin başlığı “Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuya ilişkin haber ajansları” olarak yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, maddeye “radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun dokuz üyeden oluşacağı; üyelerin, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirleyecekleri adaylar arasından TBMM Genel Kurulunca seçileceği” yönünde yeni bir fıkra eklenmiştir.
- Somut olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 21 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde özel radyo ve televizyon yayını yapılması konusunda gerekli belge ve bilgileri RTÜK’e sunan ve böylece yayın koşullarını yerine getiren iki televizyon kanalı (Diyarbakır Söz TV, Diyarbakır Gün TV) ile bir radyo kanalı (Urfa Medya FM Radyo), 26 Mart 2006 tarihinde yayına başlamıştır.
- RTÜK, 12 Haziran 2006 tarihinde aldığı kararla, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları Türkçe dışındaki dil ve lehçelerdeki

radyo ve televizyon yayınlarında film ve müzik programları için süre sınırlamasını da kaldırmıştır.

- Kırmancı ve Zaza lehçelerinde yayın yapma talebinde bulunan “Çağrı FM” adlı radyo kanalı 23 Mart 2007 tarihinde gerekli izni almış ve 17 Nisan 2007 tarihinde yayına başlamıştır. Böylece, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları Türkçe dışındaki dil ve lehçelerdeki radyo ve televizyon yayını yapan kuruluş sayısı dört olmuştur.
- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Reklam Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 31 Ocak 2009 tarihli ve 27127 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Söz konusu değişiklikle, Yönetmelik’e “Farklı dil ve lehçelerle yayın yapan kanallar içinde o dil ve lehçede reklam yapılabilir. Bu tür reklamlar sadece ait olduğu kanalda yayınlanır.” ifadesi eklenmiştir.
- 26 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5767 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’la Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kanunu’nun 21. Maddesine değişiklik yapılarak, “Kurum tarafından Türkçe dışında farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir” cümlesi eklenmesiyle TRT farklı dil ve lehçelerde yayın yapmaya başlamıştır. Kürtçe yayın yapan TRT-6 kanalı 01.01.2009 tarihinde yayına başlamıştır. 1 Nisan 2009 tarihinde Kürtçe ve Ermenice radyo yayını başlamıştır.
- Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik 13 Kasım 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Vatandaşlarımızın kullandığı farklı dil ve lehçelerle

İlgili üniversitelerimizde akademik araştırma yapılması, enstitü kurulması ve seçmeli ders konması gibi uygulamalar mümkün hale gelmiştir. 1 Aralık 2009 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Bakanlar Kurulu’nun 12 Ekim 2009 tarihli 27419 sayılı kararı ile Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı olarak “Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü” kurulmuştur. Yaşayan Diller Enstitüsü bünyesinde “Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı” yüksek eğitim-öğretim faaliyetleri halen sürdürülmektedir.

- 22 Aralık 2010 tarihli YÖK Yürütme Kurulu toplantısında alınan karar ile; 2547 sayılı YÖK Kanunu’nun 2880 sayılı Kanun’la değişik 7/d-2 Maddesi uyarınca Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi bünyesinde, 4 yıllık lisans programı düzeyinde, “Kürt Dili ve Edebiyat Bölümü” kurulması uygun görülmüştür. Muş Alparslan Üniversitesi Kürt Dili ve Edebiyat Bölümü’nün gerekli hazırlıkları tamamlayarak 2014 yılında öğrenci alması öngörülmektedir.
- YÖK Yürütme Kurulu’nun 26 Ocak 2011 tarihli toplantısında Mardin Artuklu Üniversitesi’nde “Kürt Dili ve Edebiyatı” bölümünün açılmasına karar verilmiştir. Söz konusu bölüm 2011-2012 yılında 4 yıllık lisans programında öğrenci kabul etmeye başlamıştır.

Demokratik Açılım

- İçişleri Bakanlığı, ahlak kurallarına aykırı olmayan ve kamuoyunu incitici yönü bulunmayan isimlerin kaydı konusunda 24 Eylül 2003 tarihinde bir talimat yayınlamıştır.
- Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi hakkında yönetmelik 5 Aralık 2003 tarihinde yayınlanmıştır. Bu çerçevede, Milli Eğitim Bakanlığınca Şanlıurfa, Batman ve Van’da Kürtçe kurslarının açılması ve öğretime başlaması için gerekli tüm izinler

verilmiştir. Bu kursların resmi açılışlarının sırasıyla 13 Mart, 14 Mart ve 20 Mart 2004 tarihlerinde yapıldığı ve kursların Nisan 2004 itibarıyla fiilen öğretime başladıkları tespit edilmiştir. Anılan kurslara yaklaşık 600 öğrenci kayıt yaptırmıştır.

- Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun TBMM tarafından 17 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilmiş ve 27 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu kanunla, zarar görenlerin maddi zararlarının anlaşma yoluyla karşılanması amaçlanmaktadır. Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik 20 Ekim 2004 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.
- Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 3 Ocak 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun ile yapılan değişiklikle, 27 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren Kanundaki başvuru süresi bir yıl uzatılmıştır.
- Ayrıca, tazminat sisteminin etkinliğini artırmak ve tazminat komisyon kararları arasında yeknesaklığı sağlamak amacıyla Aralık 2006’da bir “Eşgüdüm ve İzleme Komisyonu” kurulmuştur. İki grup tazminat komisyonu başkanları için de AİHM’de iki eğitim programı düzenlenmiştir.
- 27 Temmuz 2004 tarihli Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 24 Mayıs 2007 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 30 Mayıs 2007 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların

Karşılanması Hakkında Kanunun Geçici 1'inci Maddesi ile 28 Aralık 2005 Tarihli ve 5442 Sayılı Kanunun Geçici 1'inci Maddesi Gereğince Yapılan Başvuruların Sonuçlandırılma Süresinin Uzatılmasına Dair Karar 30 Temmuz 2008 tarihli ve 26952 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

- 2008/13486 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Arasında İmzalanan "Diyarbakır Batman Siirt Kalkınma Projesi" Başlıklı Belge'nin Onaylanması Hakkında Karar 18 Nisan 2008 tarihli ve 26851 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
- Öncelikli Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Gelişme Projeleri ile İlgili 2008/11 Sayılı Başbakanlık Genelgesi 18 Haziran 2008 tarihli ve 26910 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
- Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik 13 Kasım 2009 ve 27405 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 1 Ocak 2009 tarihi itibarıyla Kürtçe TRT 6 kanalı, Nisan 2009'da Kürtçe ve Ermenice TRT Radyosu hizmete açılmıştır.

SONUÇ

Müzakerelerin başlaması öncesinde ve sonrasında gerçekleştirilen Anayasal, yasal, kurumsal değişiklikler ve ikincil düzenlemelerin incelenmesinden de görüleceği üzere, Türkiye'nin AB'ye katılım süreci çerçevesinde Kopenhag Siyasi Kriterlerine uyum amacıyla gerçekleştirdiği siyasi reformlar hızla devam etmektedir. Süreci esnasında ortaya çıkan ihtiyaçlar ve gelişmeler doğrultusunda birçok kanun yeniden ele alınmakta veya yeniden yapılmaktadır.

Türkiye'nin müzakerelere başlaması sonrasında da siyasi reform çalışmaları devam etmiş ve pekiştirici, tamamlayıcı birçok düzenlemenin yanı sıra yeni ve kapsamlı reformlar da gerçekleştirilmiştir. Müzakere süreci sonrasında sürdürülen ve devam eden köklü siyasi reformlar, Türkiye'nin çoğulcu bir demokrasi olma yolunda attığı kararlı adımların en somut kanıtlarıdır. Bu reformların gerçekleştirilmesinde siyasi irade kadar toplumun bütün kesimlerinin reform sürecini sahiplenmesi de kuşkusuz etkili olmuştur. Türk halkının sahip olduğu bireysel hak ve özgürlüklerin kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca, ekonomik alandaki reformlar da Türkiye'de istikrar ve refahın artmasında önemli rol oynamıştır. Her iki alandaki reformların eş zamanlı olması da Türkiye'de demokrasinin daha da güçlenebileceği uygun bir zemin oluşturmuştur.

Siyasi reform sürecinin asıl itici gücü, süreci sahiplenen Türk halkıdır. Türkiye'de son 10 yılda gelişen özgür tartışma ortamı sayesinde sivil toplum görüş ve taleplerini her geçen gün daha özgürce dile getirmektedir. Bu ortam meselelerin daha şeffaf biçimde tartışılmasına imkân sağlamaktadır. Diğer taraftan, Türkiye ölçeğinde bir ülkede gerçekleştirilen reformların yeknesak bir şekilde ve tam olarak uygulanması vakit alan bir süreçtir. Reformların uygulamaya geçirilmesi, uygulayıcılar açısından yeni bir anlayış, düşünce biçimi ve zihniyetin ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Bunun gerçekleşmesi için her yerde olduğu gibi Türkiye'de de zamana ihtiyaç vardır. Yeni bir "kurumsal kültür" oluşturmak, eski yaklaşımları ve davranışları değiştirmek eğitimle ve yeni yapılanmalarla mümkündür. Reform süreci kapsamında bu zihniyet değişikliğinin sonuçlandırılması için çalışmalar aralıksız sürdürülmektedir.

Türkiye, tam üyelik yolunun belli bir zaman alacağını ve bu yönde çok çalışılması gerektiğinin bilincinde olarak AB'ye üye olmak için gerçekleştirmesi gereken çalışmaları tüm hızıyla sürdürmektedir. Ülkemizdeki tüm kurumlar bu hedef doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Burada önemli olan AB tarafından belirlenmiş kriterlerin objektif biçimde uygulanmasıdır. Her ne kadar,

her katılımcı ülke kendi performansına bağlı olarak değerlendiriliyor ise de, üyelik için belirlenen kriterler objektif unsurlara dayanmalıdır. Türkiye bu kriterler temelinde katılım müzakerelerini yürütmektedir. AB bu açıdan adil ve objektif kalabildiği ve ahde vefa ilkesinden sapmadan hareket ettiği takdirde katılım sürecimiz önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Türkiye'nin üyeliğinin Birlik için sağladığı avantajlar AB'nin geleceğine ilişkin vizyonu ile de yakından ilgilidir. Avrupa Birliği'nin başarısı tarih boyunca Avrupa'da yer alan farklı kültürleri, fikirleri ve değerleri bir araya getirebilmiş olmasındadır. Bu çerçevede, Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanmasının yarattığı yankılar, özellikle siyasi reform hareketleri ve demokratikleşme açılarından olumlu yansımaları AB'nin sınırlarının ötesinde hissedilen, her bakımdan tarihi bir adım teşkil etmiştir. Birçok ülkeye ilham kaynağı olabilecek nitelikte atılan bu adımlar sadece Avrupa'da barış ve istikrarın korunmasına katkı sağlamayacak, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla aynı zamanda AB tarafından temsil edilen evrensel niteliğe sahip değerlerinin geniş bir bölgeye yayılmasına da imkân tanıyacaktır. Tüm bu yoğun reform çabalarının sonucunda, Türkiye'nin üyeliği konusundaki nihai karar AB üyesi ülke halkları ve Türk halkı tarafından ortaklaşa verilecektir.

Asıl önemli olan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün işaret ettiği çağdaşlaşma yolunda gerçekleştirilen reformların kesintisiz biçimde sürdürülmesi için gerekli zeminin muhafaza edilmesidir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY FOR EU AFFAIRS

T.C.

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

Adres: Mustafa Kemal Mah. 2082.Cad. No: 4
06800 Bilkent /ANKARA

Telefon: 0 (312) 218 13 00 • **Faks:** 0 (312) 218 14 64
www.ab.gov.tr